

KULTÚRA

ROČNÍK XVI. – č. 16

DVOJTÝŽDENNÍK ZÁVISLÝ OD ETIKY

9. OKTÓBRA 2013

Vydáva FACTUM BONUM, s. r. o. • Šéfredaktor TEODOR KRIŽKA • Redakcia: Sološnická 41, 841 04 Bratislava, Mobil: 0903 846 313 • e-mail: kultura@orangemail.sk • Cena 1,50 €

Ekumenické predpoklady solúnskej misie

O bčiansky rok 2013, ktorý sa už pomaly končí, bol jubileom tisíc stopät'desiateho výročia príchodu našich solúnskych apoštolov Konštantína-Cyrila a jeho brata Metoda k našim slovenským predkom (Slovenom) na Veľkú Moravu. Preto sa tento rok na Slovensku vyhlásil za Rok Cyrila a Metoda, lebo je to osobitne pamätná udalosť pre všetkých Slovákov a Slovenky, pretože sa viaže aj na založenie prvého a jediného kultúrno-osvetového spolku Slovákov - Matice slovenskej. Túto inštitúciu cisárska Viedeň schválila už v roku 1861 v rámci vtedy vydaného takzvaného Októbrového diplomu a ona sa mala stať, akože sa aj stala, i nábožensky zblížujúcim spolkom slovenských evanjelikov a katolíkov, ktorým sa dovtedy z českej strany vnucovala len idea husitská a z maďarskej politicko-svätoštefanská.

A bol to evanjelický teológ Jozef Miloslav Hurban, ktorý navrhol, aby sa dátum založenia Matice slovenskej spojil s rokom 1863, keď sme si pripomínali milénium príchodu našej solúnskej misie.

V tomto roku sme si teda pripomenuli aj 150-te výročie založenia Matice slovenskej, čo malo svoju logiku, lebo tak, ako sa pod vplyvom Matice slovenskej zavŕšilo aj úsilie o uzákonenie novodobej spisovnej slovenčiny, aj solúnska misia sa pričínala o kodifikáciu prvého slovansko-slovenského liturgicko-literárneho jazyka, staroslovenčiny. A túto veľkú udalosť nám pripomenul i byzantský cisár Michal III. v liste nášmu vládárovi Rastislavovi slovami: "Aby ste aj vy patrili k veľ-

kým národom, prijmi dar väčší nad všetko zlato a nad všetky drahé kamene." Ale nebolo by spravodlivé, keby sme si v tejto súvislosti s vďakou nespomenuli aj na našich predchádzajúcich misionárov - z Írska, Škótska, Talianska, ba i na francúzskych misionárov, pod vplyvom ktorých prvému kresťanskému kostolu v strednej Európe, v našej starodávnej Nitre, určili za patróna franského biskupa a mučenika - svätého Emeráma.

Pravdepodobne práve na tento nitriansky kostolík, postavený v roku 828, sa môže viazať i mimoriadne cenná naša literárna pamiatka,

JURAJ CHOVAN REHÁK

omšová kniha, s rovnako vzácnou modlitbou za naše staroslovenské kráľovstvo, pochádzajúca asi z tridsiatych rokov 9. st., ktorá bola zapísaná latinkou. Táto naša vzácna pamiatka sa uchováva v Štátnom archíve v Kyjeve pod názvom Kyjevské listy (resp. Kyjevské zlomky).

Preto ani úvahu k tomuto cyrilo-metodskému výročiu sme primárne nemohli začať ináč, než reálnou hypotézou, že christianizačná misia solúnskych bratov bolo spontánne plánovaným dielom, zrejme zamýšľaným skôr, než prišiel list kráľa moravsko-nitrianskych Slovenov Rastislava k byzantskému cisárovi Michalovi III. s požiadavkou o takých učiteľov kresťanskej náuky pre svoj ľud, čo by dobre ovládali jazyk Slovenov. A tak možno predpokladať, že to nebolo len teritórium Rastislavových Slovenov, ktoré sa dostalo do vtedajšieho európskeho povedomia pod choronymom

Veľká Morava (v dôsledku anexie nitrianskych Slovenov Mojmirom I., kniežaťom moravských Slovenov), ako to vyplýva z povestného Nestorovho letopisu Rozprávania dávnych časov- (Povesť vremenných let) asi z roku 1111. Išlo im totiž o pokresťančovanie všetkých Slovanov, ktorých svet dovtedy poznal len pod menom Sloveni a ktorí po rozchode z pôvodnej vlasti v dunajsko-karpatskej kotline v tom čase si už boli osvojili nové etnonymy, zväčša podľa terénnych tvarov či charakteristiky krajov, kde sa pousádzali. Preto spomenutý historik Nestor, mních z kyjevskej Pečorskej lavry (kláštora), okrem týchto „Slovenov na Morave“, ktorí ostali vo svojej pôvodnej vlasti, uvádza už mená Čechov, Poliakov, Rusov a Bulharov, ako po novom menované etniká.

Kráľ Rastislav bol podľa pôvodnej podoby svojho mena Rastic zrejme už kresťanom, čo jasne dokazuje, že ho krstili talianski misionári, ktorí mu pri krste dali poslovenčené meno mladého talianskeho mučenika-diakona Crescencia a Crescenc v slovenskom preklade znamená Rastic, teda ten, kto rastie. A tento mladý adept kňazstva skutočne rástol, ba priam horel láskou ku Kristovi, čo vyznal i pred svojimi učiteľmi, ktorí mu práve za to vymerali trest upálením, teda zhorením! Územie Moravy (veľkej), teda zväčšenej o Nitru, známu aj pod choronymom Nitrava, stalo sa im vítaným východiskovým územím pre ich christianizačné plány, zjavne s oveľa širším územným záberom a poslaním.

(Pokračovanie na 2. strane)

Keď si listujem knižkami a článkami našich intelektuálov, nesporne talentovaných a neraz aj široko vzdelaných a skúsených ľudí, zaráža ma jedna vec - jedni sa spoliehajú, že niekde tam, ďaleko, za hranicami, ba až za morom či oceánom, je ten pravý život, pravá skúsenosť a nám netreba nič, iba mechanicky aplikovať hotové názorové modely a modely správania sa. Iná skupina zase vidí tak po maďarské a poľské hranice a v pohľade do minulosti dovidí kamsi po vznik Matice slovenskej, k Štefánikovi a potom už len k obnove Slovenskej republiky roku 1993. Politická elita, ak sa vôbec o elite dá hovoriť, tá si kriedový kruh nakreslila okolo seba ešte užší a utilitárnejší.

Kriedové kruhy

TEODOR KRIŽKA

Pripadá mi neraz, akoby sme lodičku, v ktorej sa vezieme, veslovali vidlami.

Nik nie je schopný, ba ani sa len nepokúša, o širšiu analýzu, nehovoriac o námahe hľadať východiská, akoby nášmu provincializmu stačilo vedomie, že vždy sme boli, teda aj vždy budeme iba satelitom väčších geopolitických planét, Nemecka, USA, Ruska a ďalších.

Je v tom zaiste dosť pravdy, opretej o historickú skúsenosť. Na to, aby sme zmenili chod dejín, nateraz nemáme, aspoň nie vo svojich elitách.

Zato „dole“, ak sa dá vôbec spoločnosť deliť na „hore“ a „dole“, zavše zažiaria iskierky nádeje. Počas komunizmu to boli veriaci, ktorí vedeli vzdorovať a nieť pamäť budúcim generáciám, hoci pád umelého systému bol celkom v nedohľadne. Aj dnes, keď sa pád totalitného režimu zdá skôr výmenou šatníka než skutočnou obnovou v duchu onej zachránenej pamäti, objavujú sa a kultivujú iba jednotlivci, schopní rozoznávať dobré od zlého, falošné od rýdzeho, podenkové od trvácneho. Iba jednotlivci ozaj chápu, že nielen posledných pár desaťročí, ale počas uplynulých dvesto rokov sa s Európou a so svetom dejú experimenty, ktoré ju pomaly premieňajú na skanzen, v ktorom sa najväčší rozkvet ducha a kultúry neraz predostiera ako hanba.

Väčšina, odchovaná masokovokomunikačnými prostriedkami, ktoré viac chcú ako nechtiac chrlia zábavu a reklamu najnižšej kategórie, sa iba pasívne prizera alebo sa rezignovane priuča pštrosiemu strkaniu hlavy do piesku. Nechce, aby ste ich pri tej náročnej výuke vyrušovali. Jej kriedový kruh je ešte menší ako kruhy našich elit, siaha nie ďalej od osobných potrieb a potrieb svojho najužšieho okolia.

Načim však zodvihnúť hlavu, napriamit' sa a poobzerať ďalej od brucha. Aby nám neušiel vlak.

www.kultura-fb.sk

Manifest Národného pochodu za život 2013

My, účastníci Národného pochodu za život, sme sa dnes 22. septembra 2013 zišli v Košiciach, aby sme verejne vyjadrili naše presvedčenie, že:

- život každého človeka je neoceniteľný, preto má byť bezpodmienečne chránený počas celej jeho dĺžky od počatia po prirodzenú smrť a má byť rešpektovaná jeho ľudská dôstojnosť,
- rovnako má byť osobitným spôsobom chránená a podporovaná rodina založená manželstvom muža a ženy, nakoľko iba v takejto rodine sa vytvárajú ideálne podmienky na vznik a rozvoj života človeka,
- starostlivosť o deti a ich výchova je právom a zodpovednosťou rodičov, deti majú právo na rodičovskú ochranu, výchovu a starostlivosť.

Ako členovia tejto spoločnosti sme si vedomí našej spoluviny za súčasný stav, kedy sme pričasto ako súčasť mlčiacej väčšiny nebránili právo na život a nevytvárali vhodné podmienky na jeho rozvoj. Súčasný stav je natoľko vážny, že nás vyzýva ku konkrétnym činom, vyzýva nás postaviť sa za ochranu každého jedného človeka, aj toho nenarodeného.

Vyzývame preto všetkých ľudí dobrej vôle, aby sa konkrétne zasadili o:

1. ochranu a úctu ku každému človeku od jeho počatia po prirodzenú smrť a šírenie týchto hodnôt v našej spoločnosti;
  2. rešpektovanie dôstojnosti každého človeka;
  3. pomoc ľuďom v núdzi, osobitne tehotným ženám, mnohopočetným rodinám a rodinám v ťažkej životnej situácii,
  4. ukončenie zločinov na nevinných nenarodených deťoch a násilia páchaného na ženách v mene „možnosti voľby“,
  5. ochranu manželstva muža a ženy ako kolisky života a základnej bunky spoločnosti,
  6. rešpekt a garanciu osobitného práva rodičov na výchovu svojich detí.
- Osobitne vyzývame všetkých verejných činiteľov, zvlášť poslancov NR SR, vládu SR a všetky štátne inštitúcie, aby:

1. vytvorili legislatívne podmienky na to, aby bol chránený každý človek od počatia po prirodzenú smrť,
2. legislatívnym spôsobom zabezpečili ochranu manželstva muža a ženy ako jedinečného a ničím nenahraditeľného zväzku, ktorý je rešpektovaním prirodzeného zákona rozpoznateľného rozumom,
3. vytvorili také poradné a podporné mechanizmy ako aj ekonomické a sociálne podmienky, v ktorých by sa rodiny nebáli prijímať deti,
4. aktívne podporili také inštitúcie, ktoré sú zamerané na pomoc rodinám v núdzi a tehotným ženám, aby nemuseli uvažovať o potrate.

Vedomí si svojej zodpovednosti v minulosti, dnes i za budúcnosť našich detí a celej spoločnosti kráčajme tu dnes pokojne, ale zároveň odhodlane a jednoznačne. Naše úsilie nie je jednorazovým počínom, ale pevným rozhodnutím vytrvať v úsilí, aby sme spoločne dosiahli tieto ciele.

Nech nám v tom Pán Boh pomáha!

Účastníci Národného pochodu za život 2013
Košice 22. 9. 2013

Ekumenické predpoklady solúnskej misie

(Pokračovanie z 1. strany)

Bratia Konštantín a Metod citlivo vnímali tie často až okato protirečivé vzťahy vtedajších dvoch samostatných cirkevných štruktúr, a to rímskej a byzantskej Cirkvi, z ktorých jedna sa vyvíjala pod vplyvom latinskej kultúry Ríma, a druhá pod vplyvom grécko-byzantskej, no obidve primárne vo vieroučnej jednote pod primátom rímskeho pápeža, zatiaľ čo jazyk sa spočiatku chápal ako sekundárny, čiže nie určujúci liturgický činiteľ. Neskôr sa tento vzťah začal narušovať tým, že liturgický, ba i zemepisný fenomén sa hierarchicky kládol na roveň s doktrinálnym, čo ešte umocňoval i celkom treťoradý zreteľ spoločenský, ba i psychologický, ktorý sa napokon prejavil ako politický. Toto politikum najmä v živote rímsko-latinskej Cirkvi, za ktorým stáli vtedajšie kresťanské pohybné kruhy svetských zohatlických rodov a iné oportunistické individua, čo všetko nadväzovalo na staršie, franské ambície, ktoré sa tu začali dostávať na povrch po smrti Karola Veľkého.

Toto rímske politikum sa predralo na povrch v sedemdesiatych rokoch 9. storočia, 13 rokov po príchode solúnskej misie na Veľkú Moravu. A tragickou iróniou osudu sa to stalo práve za pontifikátu pápeža Jána VIII., ktorý v závere svojho pontifikátu zrejme pod Metodovým vplyvom upustil od nepodstatnej supremacie latinskej cirkvi, s presvedčením o prvoradom ekumenickom zmysle solúnskej misie pre dobro celej Kristovej Cirkvi. A všetko nasvedčuje tomu, že ju chcel aj doviest' do šťastného zavŕšenia, hoci spočiatku tiež podliehal nešťastnému presvedčeniu ideovej nadradenosti latinskej cirkvi nad byzantskou. Došlo to tak ďaleko, že nerešpektovanie tejto supremacie sa začalo pokladať za zločin velezrady, hoci išlo o rovnocenné súčasti jednotnej Cirkvi, a preto neexistoval dôvod, aby sa to postihovalo až takým veľkým cirkevným trestom, ako je suspendia. Tento trest postihol biskupa Formóza, ktorý pôsobil ako pápežský legát v Bulharsku. Tohto legáta si cár Boris I. od Ríma vyžiadal vymenovať za metropolitu. No keďže tomuto aktu bránilo uznesenie Carihradského cirkevného snemu (o zákaze kumulovania biskupstiev, pretože biskup Formózus už jedno biskupstvo mal v Taliansku), cár Boris I. sa obrátil na Carihrad, ktorý jeho žiadosti vyhovel a týmto činom sa Bulharsko jurisdikčne dostalo pod Carihrad. Vinu za to o desať rokov pripísali biskupovi Formózovi, za čo ho pápež Ján VIII. (azda aj na nátlak spomenutých okupačných síl v Ríme) suspendoval. Možno práve toto bol dôvod, prečo sa Formózovi pripisuje komplot proti Jánovi VIII., ktorý sa skončil jeho vraždou, a tým aj prerušením solúnskej misie, hoci v roku 878, teda po dvoch rokoch suspendiu z neho šli.

No treba pripomenúť, že aj veľkomoravská misia, iniciovaná moravským vládcem Rasticom, tiež mala svoj politický charakter, ale na rozdiel od predchádzajúcich dvoch tu išlo iba

o politicky obranné úsilie pred franskou politickou rozpínavosťou, ktorá zneužívala Cirkev pre svoje geopolitické zámery. A práve preto sa proti veľkomoravskej kresťanskej misii likvidačne spojili obidve zoskupenia - Frankov i Rimanov, ktorí páchali rovnakú zradu na kresťanstve, jedni nadradujú nad ním svoje geopolitické a druhí len o málo odlišné ekonomicko-kultúrne aspirácie. No najväčšie nebezpečenstvo pre jednotu Cirkvi vyplývalo neskôr ešte zo znásobenejšej rivality medzi cirkvou latinsko-rímskou a grécko-byzantskou.

A práve toto bol podľa nášho názoru hlavný podnet na to, aby sa hľadala možnosť vyvažujúceho komponentu k týmto už veľmi povážlivo laborujúcim cirkevným štruktúram. A ako vhodný a možný prostriedok na to mala poslúžiť nová, čiže ďalšia, cirkevná provincia, ktorá by však nemohla byť mysliteľná bez vlastného, čiže ďalšieho liturgického jazyka. Takto sa svetová Cirkev s intencionálnym primárnym atribútom ako univerzálna, teda bez neskôr črtajúcich sa označovaní ako katolícka či byzantská (pravoslávna), mala organizačne stáť akoby na troch nosných pilieroch, čím sa mal nielen oslabiť, ale najmä odstrániť ten nebezpečne narastajúci rozkladný nános disjunktívnych prvkov, ktorým bola vystavená najmä byzantská cirkev zo strany na dominanciu aspirujúcej - rímskej!

Do vtedajšieho kultúrneho sveta bratia Konštantín a Metod uviedli teda aj nový literárny či liturgický jazyk, ktorý sa podľa svedectva renomovaných slavistov vyrovnal jazykom toho najvyššieho štýlového úzu súvekej Európy a vlastne i celého sveta, čiže s takou kompletnou výbavou, akou predtým disponovala iba gréčtina a latinčina, prípadne hebrejčina. A to nás oprávňuje konštatovať, že tu nešlo len akoby o náhodne vydarené dielo, no i programovo konštituovaný liturgický jazyk ďalšej podoby cirkevnej štruktúry, popri rímskej a byzantskej. A takýto jazyk by iste jeho solúnski kodifikátori sotva boli stihli zostaviť v tak rekordne krátkom čase, a to už aj s niektorými prekladmi posvätných textov, ak by sa boli tejto úlohe začali venovať len od času svojho misijného oslovenia, hoci by sme vzali do úvahy i tie najgeniálnejšie dispozície ich veľkých osobnostných predpokladov!

Na takúto vážnu strategicko-taktickú úlohu solúnski bratia mali naozaj i mimoriadne dispozície. Jeden vynikajúce filozoficko-lingvistické, druhý administratívno-právne, a obaja i literárno-filologické. Okrem toho tieto svoje plány mohli odvodzovať už z klasických zásad pluralitnej jednoty, teda unitatis in varietate (ako jednoty v rozdielnosti), aj v jej komutatívnej verzii čiže ako varietas in unitate (rozdielnosť v jednote), čo sa už vo vtedajšom klasickej ponímaní vplyvom gréckej filozofie pokladalo za stabilizačný faktor spoločnosti.

S touto zásadou korešpondovala aj známa maxima či staroveké pravidlo

byzantského sveta, aplikované aj ako poučenie prvého uhorského kráľa sv. Štefana synovi Imrichovi, že kráľovstvo jednej reči a jediných spoločenských zvyklostí, je slabé a vratké (Unius linguae uniusque moris regnum imbecile et fragile est). Pričom podľa akademika Ľudovíta Nováka platnosť tejto zásady sa vraj nemala chápať v zmysle horizontálnom, ale vertikálnom, teda hierarchicky odstupňovane (v rámci jedného kráľovstva). Ale nadržáme sa, že to mohlo platiť aj v zmysle horizontálnom, ako zjednocovací prostriedok viacerých kráľovstiev v rámci jedného cisárstva. A práve toto, mutatis mutandis, môže platiť aj ako účinný prostriedok zachovania jednotného a svetového Božieho kráľovstva, reprezentovaného univerzálnosťou Cirkvi, a to v zmysle jej spoločného (doktrinálneho) obsahu, ale novej variability foriem.

Program tejto cyrilo-metodskej misie sa po tvrdých prekážkach zo strany franských cirkevných kruhov viditeľnejšie začal prerokúvať a plniť až po roku 880, keď po zákroku Jána VIII. už oslobodený Metod za takmer trojročného väzenia franskými biskupmi mohol pokračovať v začatej práci. Ako prvé, čo vtedy podnikol, bola cesta do Carihradu, aby tam zabezpečil nevyhnutnú súčinnosť na zavŕšenie tejto idey (čo asi bolo aj obsahom prosby jeho v Ríme umierajúceho brata Cyrila).

Preto sa Metod nemohol uspokojiť len s tým, že by sa mal stať iba blatniansko-panónskym biskupom, ako o to pápeža Jána VIII. listom požiadal Pribinov syn Kocel. Ba je veľmi pravdepodobné, že bol to práve Metod, ktorý po úspešnom carihradskom diplomatickom úsilí s rovnakým úmyslom navštívil aj pápeža Jána VIII. v Ríme, že v tejto veci dosiahol to pápežovo rozhodnutie, aby jeho poveril byť hlavou zamýšľanej cirkevnej provincie, do ktorej by patrili nielen všetky staroslovenské kniežatstvá, teda okrem Kocelovho blatniansko-panónskeho územia aj Morava s Nitrou, ale perspektívne aj rozsiahle oblasti ostatných ešte nepokresťančených Slovanov. Týmto projektom si Metod zrejme na svoju stranu úplne získal pápeža Jána VIII., čo sa odráža aj z veľmi uznanlivého postoja k Metodovi v jeho po-

slednom liste z marca roku 881. Tento mimoriadne významný list je plný sľubnej a optimistickej atmosféry, čo iste aj arcibiskupa Metoda už oprávňovalo k nádeji na skoré a úspešné organizačné zavŕšenie tohto veľkého misijného programu našich prezieravých solúnskych apoštolov. Veď všetky a pádne dôvody k logickejšiemu záveru vtedy doviesť ani nemohli, a preto byzantská misia ako už aj rovnako zmyslajúcí pápež Ján VIII. boli tu postavení pred nájstojčivú, ale zároveň aj obodrujúcu skutočnosť nových a pre kresťanstvo otvárajúcich sa sľubných území celého slovanského sveta.

Hore spomenutý list Jána VIII. je svedectvom aj o tom, ako sa pápež postupne presviedčal o absolútnej Metodovej pravovernosti a možno z neho bezpečne dedukovať, že upustil už od pôvodných výhrad k novému liturgickému jazyku, ktorý ešte pred dvoma rokmi aj on označil za „barbarský“. O tom napokon jasne svedčí už aj bula Industriae tuae, adresovaná Svätoplukovi. No tematika listu, vzhľadom na tragické udalosti, ktoré asi krátko po jeho uverejnení nastali, si nevyhnutne vyžaduje vrátiť sa aspoň k jeho záveru, čo dosiaľ nepochopiteľne ostalo u nás bez náležitej hlbšej pozornosti. Tu pápež Ján VIII. ubezpečuje arcibiskupa Metoda o svojom rozhodnutí rázne skončiť so všetkými obštrukciami a „neústupnou zaťatosťou“ Metodovho odporu. Jeho meno v liste sice spomenuté nie je, ale z kontextu je jasné, že išlo o mnicha Vichinga, ktorý sa dal do služieb pochybnej franskej politiky.

Toto ukončenie sporu formou súdneho vypočúvania sa malo uskutočniť na pápežovo pozvanie obidvoch stránok do Ríma. No ostávalo dlho nezodpovedanou otázkou, či sa toto v liste avizované stretnutie a pápežovo rozhodnutie skončiť so všetkým Vichingovým politickým záškodníctvom aj uskutočnilo, a či sa vôbec uskutočniť mohlo! Lebo sa ukazuje, že pápež Ján VIII. mohol si byť vedomí nebezpečnosti schvaľovania Metodovej provincie zo strany extrémnej franskej opozície, v službách ktorej stál práve Viching, ale toto franské nebezpečenstvo vnímal skôr nepriamo, a to najmä cez politickú opatnosť kráľa Svätopluka neriskovať konflikt s Frankmi ich okatým ignorovaním. A preto Ján VIII. musel prihliadať aj na politicky oprávnenú opat-

nosť Svätopluka, keď sa usiloval svoju štátnu bezpečnosť udržať pod kontrolou a pápež mu v tomto ohľade nemienil robiť prekážky. Toto bol asi aj dôvod, prečo pre Metodovu provinciu takticky vysvätli aj franského sprisahanca Vichinga za biskupa, ale zároveň jeho pôsobenie podriadil cirkevnému kánonu, ktorý dal arcibiskupovi Metodovi do rúk. A hoci franské duchovenstvo i pápežovi Jánovi disciplinárne veľmi sťažilo jeho rozhodovanie, úspešnosť jeho zásahu pri oslobodzovaní arcibiskupa Metoda z väzenia franských biskupov ho azda aj posilnila v tom vedomí, že na jeho strane je ešte stále od Konštantínovho Milánskeho ediktu viac než päť storočí udržiavaná nedotknuteľnosť autority najvyššieho pastiera Cirkvi. Preto Ján VIII. s tým, čo nasledovalo v závere 882. roku istotne nerátal. Občianske živly rímskeho zoskupenia za zradnej spolupráce franského, i domáceho rímskeho duchovenstva siahli na život šľachtetného pápeža Jána tak, že ho otrávil, a keď po tomto ohavnom čine neumieral, 15. decembra ho dobili kladivom!

Usudzujeme, že k vražde Jána VIII. viedlo niekoľko dôvodov a jedným z nich mohlo byť aj znemožnenie onoho pápežovho rozhodnutia v kauze Viching. Ale keď sa nám dostal do rúk list, údajne pápeža Štefana V. Svätoplukovi, nepriamo sme sa dozvedeli, že vyriešenie tejto akútnej kauzy, a to v neprospech Vichinga, sa už uskutočnilo. Takže smrť pápeža mohla byť v tomto prípade už len prejavom pomsty za Vichinga, ale primárne v číhaní na život pápeža najviac prevažovalo rozhodnutie za každú cenu zamedziť konkrétnej realizácii Metodovej provincie. Lenže ona v skutočnosti, i keď navonok akoby len sub rosa, najvyššou autoritou Cirkvi už i právne ustanovená bola! Dôkazom toho bol a doteraz existuje cirkevný kódex zvaný Nomokanon, ktorým Ján VIII. túto provinciu erigoval. A teda to, čoho sa dopustil pápež Štefan V., že v spolupráci so zjavne zločineckou skupinou, ktorá si podriadila pápežský úrad v Ríme (svojím aristokratickým a rímskym pôvodom by vlastne k nej patrila aj on) - contra ius et consuetudinem, čiže proti právu a zvyklostiam, rozhodol sa žiadateľom urobiť po vôli a zlikvidovať už právoplatne ustanovenú cirkevnú provinciu, ustanovenú hierarchicky rovnakou inštanciou, čo možno prirovať len k takému nešťastnému politickému omylu v Cirkvi, ktorého sa v roku 1526 dopustil aj pápež Klement VII., keď sa spojil s tým najväčším nepriateľom Cirkvi, a to so sultánom Solimanom proti s Cirkvou úprimne zmysľajúcemu cisárovi Karolovi V.!

Zodpovednosť za vraždu Jána VIII. nieslo teda rovnakým podielom franské duchovenstvo a spomenutá rímska „šľachta“, obidve strany sledujúc pritom vlastné ciele, poskytujúc si vzájomné služby. Veď strana tohto rímskeho laického zoskupenia ešte aj okrem tohto zločinu paktovala s Frankmi, keď tu už omilostený biskup Formóz s úmyslom zvýšiť pre svetský Rím priazeň Frankov, prednostne korunoval franského kandidáta Arnulfa za cisára, ktorý po smrti kráľa Svätopluka podnikal útoky na Veľkú Moravu (a vtedy údajne po druhýkrát bol Viching definitívne vyhnaný z Moravy). Ale v záujme laikmi podmaneného Ríma bolo, aby sa aj z ekonomických dôvodov zamedzilo parcelácii rímskej cirkvi! Čiže anticipovali sa tu tie isté dôvody, pre ktoré aj Ostrihorské arcibiskupstvo roky odmietalo vyčleniť potrebné územia na zriadenie biskupstiev Rožňavy, Banskej Bystrice a Spiša, aj keď to bolo z pastoračného hľadiska veľmi potrebné! (Z tzv. dežmových súpisov týchto lokalít plynuli veľké peniaze do ostrihomskej kasy, o čo nechceli prísť ani tie svetské okupačné sily v Ríme!)

Preto v Ríme na uskutočnenie

toho, čomu táto vražda mala slúžiť, a tým bolo likvidovanie veľkomoravskej cirkevnej provincie, očakávali, že vykoná hneď prvý pápež Marínus I., ktorý sa stal Petrovým nástupcom po vražde pápeža Jána. Ale keď v Ríme zistili, že pápež Marínus sa k činu nemal, tiež sa ho zbavili otrávením. No zrejme nepochodili ani pri ďalšom pápežovi, Hadriánovi III., ktorý nastúpil na pápežský prestol po necelom jeden a polročnom pontifikáte svojho predchodcu Marína, aj s rovnako vymedzenou mu dĺžkou pontifikátu! Lebo aj jeho to stálo život. Najmä, ak sa ukázalo, že pri tomto pápežovi bol ešte menší predpoklad onomu zločineckému zoskupeniu vyhovieť, veď v zozname pápežov je evidovaný ako svätý! Tohto pápeža však pre zmenu neotrúvali, ale zaškrtli!

Na likvidáciu novoutvorenej, moravskej provincie bolo potrebné ideologicky ovplyvniť kráľa Svätopluka, ohúriť ho, hoci aj tým najnehoráznejším prekrúcaním faktov v neprospech ešte vtedy žijúceho predstaviteľa tejto provincie - arcibiskupa Metoda. Na to mal slúžiť osobitne zameraný list Quia te zelo fidei (Pre tvoju horlivosť viery!), o obsah ktorého sa asi postaralo už spomínané politické zoskupenie v Ríme, a jeho cieľom bolo oslabenie možnosti Metodovej ochrany u Svätopluka pre prípad, že by uňho narazili ich plány na odpor. Je dosť možné, že nový pápež mal tento list pravdepodobne už len podpísať, prípadne doplniť iba o obvyklé korešpondenčné formulky. Ale obsah listu bol na vidom oči až natoľko pochybný, že si to pápež Marínus asi netrúfol urobiť. Do tohto listu bolo vložené mnoho chúlóstivých vecí a najmä veľmi podozrivé chvály na Vichinga, akoby iba on bol zárukou tej pravej viery vo Svätoplukovej ríši. A takýmto tvrdeniam možno ani Svätopluk nemohol uveriť. Pritom o obľudnom morálnom profile Vichinga sa aj do Ríma mohli dostať informácie, ktoré mohli potvrdzovať opačnú mienku.

No z citovaného úryvku listu, ktorý napokon podpísal nepochytno zvolený pápež Štefan V., sme sa mohli dozvedieť azda tú a dosiaľ neznámu vec, že avizované rozhodnutie Jána VIII. v kauze Viching (v liste z marca 881) sa ešte stihlo uskutočniť a Viching musel s veľkou pravdepodobnosťou Veľkú Moravu opustiť. Lebo aj v takomto zmysle možno si vysvetliť pasáž z listu pápeža Štefana V. kráľovi Svätoplukovi, kde píše: „Aby si uchoval vieru, ktorú zachováva svätá, všeobecná a apoštolská rímska Cirkev, sme ti poslali Vichinga... a ktorého k vám preto znova (zdôr. J. Ch.) posielame, aby viedol Bohom mu zverenú Cirkev...“

Z citovaného textu vyplýva, že Viching bol na Moravu poslaný dvakrát, a medzi tým logicky existuje určitá pauza. Tou pauzou teda môže byť práve čas, ktorý uplynul od jeho možného vyhostenia až do opätovného návratu. Obsah paškvilného listu sa však po vyše trojročnom neúspechu v hľadaní toho, čo by ho podpísal alebo aj sám napísal a odoslal, mohol dostať do Svätoplukových rúk najskôr koncom decembra roku 885 alebo začiatkom roka 886, keď už nielen pápež Ján VIII., ale aj arcibiskup Metod boli na pravde Božej.

A tak, čoho sa teda nedočkali od týchto dvoch zavraždených pápežov, toho sa žalosťne dopustil už vari dostatočne vykreslený Štefan V. Veď s jeho menom sa bude spájať jedno z tých istých najsmutnejších proticirkevných opatrení, akých sa kedy sám pápež hoc len pod vplyvom vražednej bandy dopustil. Veď akoby sa tu bolo na Cirkev osopilo to prislovečné „tajomstvo nepravosti“ (mysterium iniquitatis), na ktoré si bol apoštol národov Pavol spomenul práve vo svojom druhom liste Solúnčanom akoby v prorockej predtuče zloby,

ktorá sa vychrlí práve na túto užitočnú misiu zo Solúna (2 Sol 5, 7)!

Existencia troch cirkevných provincií so zjavným poňhaním pápeža Jána VIII. mala teda organizačne potvrdiť onen latentný charakter Cirkvi ako Cirkvi univerzálnej. Lebo tak, ako v spoločenskom ohľade už aj traja ľudia sa pokladali za spoločnosť (podľa rímskeho právnika Marciana sa to právne zaužívalo od prvej polovice 3. stor. n. l.), obdobne to platí aj v ohľade cirkevných a iných spoločenských štruktúr, keď už tri osobitné cirkevné provincie mohli utvárať základ takéhoto univerzálneho poňatia Cirkvi. A pápež Ján VIII. túto provinciu spomenutým cirkevným kódexom, Nomokanonom, nielenže erigoval, ale rozhodol sa ju aj ochrániť pred nepriateľskými živlami, o ktorých iste vedel. Preto tento dokument z opatrnosti ani neodovzdal na archivovanie, ale ho zveril priamo Metodovi. Týmto dokumentom pápež všetko duchovenstvo provincie zaviazal uznávať a vo všetkom poslúchať arcibiskupa Metoda, čo Ján VIII. zhrnul do veľmi dôležitej tézy: „Episcopo omnis lingvae scire convenit, ut inter se habent caput et praeter eius conscientiam nihil gerant.“ (Biskupom každého jazyka (etnika) sa patrí vedieť, že medzi sebou majú hlavu, bez ktorého súhlasu nesmú nič podniknúť.) Pápež týmto dokumentom podporil arcibiskupa Metoda tak proti franskej opozícii v osobe biskupa Vichinga, ktorého na túto hodnosť vysvätli ako zjavné captatio benevolentiae, čiže chlácholivé gesto, a to tak voči franskej opozícii, ako i novej domácej a rímskej, o ktorej ako prezieravý duch bol presvedčený, že existuje. Ibaže s takouto diabolskou vierolomnosťou ľudsky rátať dovtedy ešte nemal skúsenosť.

Spomenutá domáca opozícia sa tu isto tiež dala počuť. Veď o nej v roku 1895 vydal svedectvo francúzsky dejepisec Armand Lapôtre, ako sa v spolení s Vichingom ponáhľali s falošnou bulou na Moravu, aby ešte pred návratom arcibiskupa Metoda z Ríma s pravou bulou, Nomokanonom, stihli zvolať moravských čitateľov Metoda, ktorým ukázali ten falošný dokument s rovnako falošným tvrdením, že pápež Vichinga vymenoval za arcibiskupa, a nie Metoda. Vtedy Metod s pravou bulou obhájil svoje prvenstvo a Viching asi práve po tomto jeho vierolomnom akte bol nútený Moravu opustiť.

Nemáme informácie, či zvesť o tragických udalostiach v Ríme sa dostala na Veľkú Moravu včas, ale vieme, že reprezentatívny pohreb arcibiskupa Metoda bol 6. apríla r. 885, organizovaný už bez Vichingovho priameho záškodníctva, a teda len vo zvrchovanej kompetencii dezignovaného biskupa Gorazda. Je možné, že ani kráľ Svätopluk sa tu už tradične opatrnicky nesprával, ale ako hlava kráľovstva sa zúčastnil aj na pohrebe. V tom ho mohla posmeľovať skutočnosť, že ani zo strany nového pápeža, už Hadriána III., ktorého zavraždili o pol roka neskôr po smrti arcibiskupa Metoda, neprišla na Veľkú Moravu nijaká varovná depeša. A tak sa týmto pohrebom malo a mohlo potvrdiť aj úspešné zavŕšenie úsilia solúnskej misie o založenie tretej súčasti univerzálnej Cirkvi, čo sa slávnostne prezentovalo tým, že pohrebné obrady sa okázalo, ba k tomuto účelu priam deklaratívne konali už v troch liturgických jazykoch Cirkvi, teda v latinčine, gréčtine a staroslovenčine.

Ale informácia o takomto pohrebe sa istotne k Vichingovi dostala, ktorý sa ešte pred svojim vyhnaním zrejme postaral o zabezpečenie svojich spravodajských služieb, aby aj vo vyhnanstve mohol uskutočňovať svoje záškodníctvo. Predpokladáme, že miestom jeho pobytu bol práve Rím, kde mohol svoje úklady najúčinnejšie rozvíjať, ba aj známe zločinecké zoskupenie práve v ňom mohlo získať

svojho najochotnejšieho pomocníka. Práve vražda pápeža Hadriána III. nám môže poslužiť za dôkaz toho, ako nedočkavo a cieľavedome sa títo asistenti inferna dobýjali k svojmu cieľu, keď v septembri r. 885, hneď po jeho zahrdnutí, ešte v tom istom mesiaci urýchlene dosadili do pápežského kresla sebe už nakloneného a na všetko už možno aj odhodlaného pápeža Štefana V. - s cieľom dokončiť naplánované dielo skazy.

Tento nový pápež asi ešte v tom istom roku poslal Svätoplukovi už čiastočne citovaný list (Qia te zelo fidei), v ktorom neeticky a veľmi konfúzne na adresu už zosnulého Metoda zopakoval iste len Vichingom vymyslenú lož o Metodovom sklone k poverám, ktoré vraj on, „ak je to naozaj tak, naskrze zavrhuje“! No tu by sa každý takýto kritik dopustil veľmi chúlolistvého kauzistického lapsusu! Lebo už len pri verejnom zopakovaní takéhoto neovereného a na adresu konkrétneho človeka veľmi ťažkého obvinenia (hoc i pod záštitou chabého pláštika podmienky, teda sub condicione), môže takáto nedomyslenosť poslužiť za klasičský, či priam školský príklad rafinovane formulovaného ohovárania, ba ešte ťažšieho hriechu, osočovania. Ved' takýto hriech sa snaží svoju bezbrannú obeť postaviť aspoň do nepriaznivého svetla, ak si ho už netrúfa obviniť naplno!

A ako právny priestupok možno kvalifikovať aj neoprávnenú výčitku na adresu arcibiskupa Metoda za to, že sa vraj opovážil ustanoviť i svojho nástupcu! Lenže arcibiskupa Metoda k tomuto úkonu oprávňoval zákonný podklad, čiže spomenutý Nomokanon, v ktorom pápež Ján VIII. označil Metoda za hlavu miestnej cirkvi na Morave a ako jej hlava mal teda nielen právo, ale i povinnosť určiť svojho nástupcu. To sa nijako nemohlo pričítať tomu, aby to mohol za normálnych okolností navyše odobriť (alebo i neodobriť) ešte aj pápež, prihliadajúc na doktrínálnu vierohodnosť navrhovaného nástupcu, s úmyslom bdiť i nad vieroučnou jednotou Metodovej provincie, a tým i celej (univerzálnej) Cirkvi, ktorej je pápež hlavou. A preto postup pápeža Štefana, ak by takéto stanovisko vyslovil vo svojej zvrchovanej právomoci, a teda slobodne, mohol by sa označiť minimálne za neopodstatnený aj na základe rímskeho práva, podľa ktorého neznalosť existujúceho zákonného podkladu ani v tomto prípade neospravedlňuje pred súdom. Teraz, pravda, len dodatočne pred súdom etiky, najmä keď už vtedy bolo všeobecne známe, že Metod nastúpil do služieb Cirkvi ako skúsený odborný administratívny praktik a právnik.

A tu by objektívnemu skúmateľovi pravdy dostačilo, aby si s týmito tvrdeniami porovnal postoj Jána VIII. k Metodovi o jeho pravovernosti, vyjadrenom v liste z marca 881, ktorý teraz uverejňujeme v novom preklade (kde sme ho spresnili v porovnaní s tým, ako je uverejnený v publikácii Od Petrovho stolca k Veľkej Morave a čo sme navrhovali urobiť už v našom lektorskompodsudku).

Tento absolútne tendenčný list má teda, ako aj jeho druhý list (Cum Deo propitio) určený jeho legátom - Jánovi a Štefanovi, vyslaným na Moravu, viaceré známky vierolomnosti a úchylnosti, o čom tu nemáme možnosť podrobnejšie sa rozpisovať. No dlho nás opanúva podozrenie, či Viching vo svojom diabolskom pláne od základov odstrániť solúnsku misiu, tajne nesiahol aj na hrob sv. Metoda, aby znemožnil živienie jeho posmrtnéj úcty. Lebo ako píše citovaný historik A. Lapôte, keď po Vichingom živom oznámení, že pápež jeho ustanovil za arcibiskupa a hlavu moravskej provincie, „Jud žiaľil a smútil“. Nuž takáto dokázaná láska ľudu k Metodovi ľahko

mohla Vichingovi vnuknúť túto myšlienku! A tu by bolo aj jedno z možných vysvetlení, prečo sa dodnes tento Metodov hrob nepodarilo objaviť!

No dôležité je tu pripomenúť, že u Svätopluka mali títo legáti v súčinnosti s Vichingom, ktorý sa s nimi opäť na Moravu vrátil, dokončiť likvidáciu Metodovej provincie podľa nariadenia pápeža Štefana V., ktoré znelo: „Ti čo zotrývajú v opozícii a po prvom a druhom napomenutí sa nenapravia, našou mocou nariadujeme, aby ako rozsievачi kúkoľa boli vylúčení z lona Cirkvi a ďaleko zahnaní od vašich hraníc.“

No tu aj menej skúsený čitateľ ľahko spozná, že je to text prevzatý práve z buly Industriae tuae Jána VIII. a bol určený práve proti tým, čo by sa stavali proti arcibiskupovi Metodovi!

A týmto tragickým záverom citovaného listu možno úplne zbaviť viny kráľa Svätopluka za vyhnanie Metodových učeníkov, lebo ak by sa bol postavil na ich obranu, bol by sa musel postaviť proti pápežovi a tým riskovať stratu tradičnej pápežskej ochrany svojho kráľovstva, a to v aktuálnej situácii ustavičného ohrozenia Frankmi, ako aj ním podrobenými národmi (Čechmi a Vislanmi), a najmä Európou sužujúcimi Hunmi (kočovnými starými Maďarmi), a najmä Európu sužujúcimi Hunmi (kočovnými starými Maďarmi). A pre upevnenie vojenskej moci svojho kráľovstva ešte stále potreboval mier. Veď Svätopluk aj s úľavou mohol privítať skutočnosť, že z nariadenia pápeža Jána VIII., ako predpokladáme, sa zbavil intrigána Vichinga, zaštitený ešte mocou vtedajšieho pápeža.

Po takmer osem desaťročnej sľubnej perspektíve od pamätného pohrebu arcibiskupa Metoda existencia tejto novo erigovanej cirkvi na Morave postihla možno vôbec nečakaná pohroma. No nečakaná iba v prípade, že by na Morave nemali ani potuchy, do akých pekelných kráľov sa dostal úrad najvyššieho pastiera Cirkvi v Ríme, a teda aj veľkého žičlivca solúnskej misie, Jána VIII., počnúc preň nešťastným decembrom roku 882 a pre Metodovu provinciu rokom 886 končiac. Predpokladá sa, že to bolo vtedy okolo 200 členov moravského duchovenstva, čo museli vtedy opustiť Veľkú Moravu aj s dezignovaným nástupcom arcibiskupa Metoda, Gorazdom, ktorý stihol vziať so sebou aj onen Metodov Nomokanon a uschovať ho v kláštore sv. Emerána v Bavorsku.

Bezpečnou stanicou ich nútenej púte bolo Bulharsko, ktoré dvadsať rokov predtým tiež už prijalo kresťanstvo. Tu ich zrejme privítali ako bratov, lebo len pred necelým rokom aj byzantská Cirkev, do ktorej cirkevno-právne zo známych už dôvodov patrilo aj Bulharsko, sa liturgicky tiež podieľala na odbavovaní Metodovho pohrebu na Morave.

Aj nepriazňou historických súvislostí sa však stalo, že táto solúnska idea vyústila práve do cyklicky objektívne zlého obdobia, keď po zániku relatívne priaznivého života v Európe, za vlády Karola Veľkého, nastúpilo obdobie temna (saeculum obscurum), ktoré nastalo po rozdelení jeho mocnej ríše v roku 843 (a ešte väčšmi po jej úplnom zániku v roku 890). Preto už v situácii bez vlády jeho silnej ruky vytušili svoju príležitosť po svojskej sebarealizácii túžiace skupiny potulujúcich sa

padla Rímska ríša, mal s ňou padnúť aj Rím! Preto sa mohlo stať, že vtedajší carhradský patriarcha, ktorý sa cítil hlavou už Nového Ríma, písal pápežovi list, v ktorom ho oslovuje ako už len hlavu Ríma starého! A, žiaľ, vieme, aký osud stihol tento Nový či Druhý Rím!

No toto poučenie nepostačilo ani pre takého kresťanského veľducha, akým bol Fiodor M. Dostojevský, ktorý pred smrťou, keď bez kritických zábran podliehal svojim romantickým predstavám o veľkosti a možnostiach Ruska a s ním aj o tzv. Treťom Ríme kresťanského sveta - Moskve. V týchto ilúziách utápaný sa Dostojevský futoval, že sa víťazní Rusi po Napoleonovej porážke v roku 1812 s ním nezmierili a nerozdělili si svet na Východ a na Západ, pravda, len dovtedy, kým by sa tie dve polovice starého sveta nespojili, a to práve v ten ďalší, tretí Rím - ruský. Tu sme si totiž poslužili myšlienkami ruského kresťanského mysliteľa Dmitrija S. Merežkovského z jeho štúdie Dostojevského duša, proka ruskej revolúcie, ktorú uverejnil v roku 1906 k dvadsiatemu piatemu výročiu jeho smrti.

No mysliteľské hlavy vtedajšieho ruského kresťanstva mali oveľa realističnejšie názory na tieto veci, z ktorých sa Dostojevský už poučiť nemohol. Nemyslíme tým len na citovaného Merežkovského a na rad ďalších, ktorých by sme tu mohli citovať, a radi, ale sústredíme sa len na osobnosť, ktorú z nášho hľadiska pokladáme za kľúčovú. ňou je filozof Vladimir S. Soloviov (1853-1900), lebo aj predchádzajúce myšlienky tejto štúdie v podstate len kopírujú názory prevzaté z jeho diela La Russie et l'Eglise universelle, ktoré v slovenskom preklade Jána Mastyláka vydal Spolok sv. Vojtecha v Tnave pod názvom Rusko a všeobecná Cirkev. Toto dielo sa nášmu čitateľovi dostalo do ruky v roku 1950. No naši slovenskí čitatelia dlho nevedeli prísť na správny výklad prívlastku universelle z francúzskeho názvu tohto diela. Preto jedni sa stotožňovali s prekladateľom, kým iní za tým tušili, že tu ide o niečo iné a nazdávali sa, že bolo treba ponechať pôvodný prívlastok z francúzskeho názvu. Lenže oba prívlastky, či všeobecný resp. univerzálny, sú v slovenčine len synonymá, a tu by sme takouto zámenou iba v slovenčine platných synonymy vlastne nič nedosiahli.

LIST JÁNA VIII. ARCIBISKUPOVI METODOVI (PASTORALIS SOLLICITUDINIS TUAE CURAM)

Overiac si tvoju až úzkostlivú pastiersku starostlivosť, ktorú prejavuješ pri získavaní duší veriacich pre nášho Pána-Boha, potvrdzujeme, že si sa osvedčil ako rozhodný pestovateľ pravej viery. Veľmi sa radujeme v tomže Pánovi, vzdávajúc mu neprestajné chvály a veľké vdaky, pretože tá stále viac a viac roznečuje svojimi prikázaniami, a na osov svojej svätej Cirkvi zo všetkých protiventstiev láskavo vyslobodzujú. No keď sme sa z tvojho listu dozvedeli o udaniach tvojich neskutočných pokleskov či neúspechov, ako veľmi sme pocítili súcit s tebou, budeš môcť usúdiť z toho, že keď sme ti stojacemu pred nami pripomínali, že pri ohlasovaní a vykladaní učenia svätej rímskej Cirkvi, doložia, že tak aj pri Vyznaní viery ako i pravosti viery vôbec, treba sa ti pridržať vierohodnej tradície svätých Otcov; a to isté sme pripomenuli aj v našom apoštolskom liste slávnemu kniežatú Svätoplukovi, o ktorom ubezpečuješ, že mu bol doručený a nijaký iný náš list nebol poslaný ani jemu, ani zjavne či utajene sme nič iného neprikázali vykonať onomu biskupovi, než to, čo sme žiadali urobiť od teba. O to menej treba veriť tomu, že sme od tohto biskupa požadovali prisahu, lebo o tejto veci sme sa s ním ani len slovom nezmienili. Preto nech sa skončí tvoja pochybnosť, a tak pri Božej spolupráci podľa evanjeliového učenia a učenia apoštolov vstúpaj všetkým veriacim udržiavanie pravej viery, aby si zo zásluh svojej práce priniesol hojnosť ovocia pre Pána Ježiša Krista, a aby si zahrnutý jeho milosťou, dostal patričnú odmenu. Preto neskormucuj sa ani pre iné skúšky, ktoré si rôznym spôsobom vytrpel, ba skôr toto všetko podľa apoštola pokladaj práve za radosť, lebo keď je Boh za teba, nikto nezmôže nič proti tebe [Jakub 1, 2]. Keď sa Božím riadením [sem] vrátiš, čokoľvek nenormálneho bolo proti tebe spáchané a čokoľvek už onen spomenutý biskup nezrovnávajúce sa s jeho úradom proti tebe vyskúšal, vyšetrujúce vypočítavanie vás obidvoch pred nami - s pomocou Pána - naším rozsúdením dovedieme do zákonitého konca, nevzdávajúc sa skončovania s jeho neústupnou zatatosťou.

rytierov, a iných po bohatstve prahnúcich jednotlivcov či rodov, ktoré si osvojovali tituly šľachty, ale bez skutočne rytierskeho alebo šľachtického ducha. A práve tieto sily obsadili Rím, aj vatikánsku kúriu so všetkými dôsledkami, ktoré potom nastali a trvali pol storočia.

No takéto pomýlené ambície poznali aj rozličné cirkevné aspirácie. Preto keď sme v našich úvahách poukazyvali na to, akoby príčina rozporov medzi Rímom a Carhradom zaťažovala väčšmi Rím než Carhrad, teraz treba javy doplniť o skutočnosť, že obidve strany sa cítili už dost' opodstatnené na to, aby ich to vzádzalo ku vzájomne prejavujúcemu sa nadradovaniu, alebo aspoň k možnosti takéhoto pocitu. A tento pocit sa umocoňoval najmä na byzantskej strane, keď po zániku Rímskej ríše, jediným sídlom takejto ríše ostal Carhrad. Lebo prevládli časy, keď tzv. pojem Ríma ako najvyššieho strediska Cirkvi, neodvodzoval sa od hlavy apoštola Petra, ale od césara či cisárstva. A preto, keď

ďalšie kresťanské cirkvi, z ktorých každá tiež môže mať i svoje vlastné pomenovanie. Pritom je dôležité v názvoch jednotlivých cirkvi vychádzať z možnej plurality pojmov pri tvorbe ich názvov, čo je potrebné vedieť nielen správne rozlišovať, ale i správne spájať, ako to môžeme vidieť v názve tejto „zastrešujúcej“ Cirkvi svetovo-univerzálnej (akú mal na mysli Soloviov), alebo aj v dualite pojmov názvu cirkvi katolickej resp. pravoslávnej, ktoré tu uvádzame len ako príklad.

Zmysel univerzálnej cirkvi vidíme teda v tom, že je aj svetová, aj všeobecne dostupná (všetkým cirkvám sveta, pravda, iba v zmysle doktrínálnej jednoty), kým v pojme katolickej je obšiahnutá dostupnosť cirkvi všeobecne (pre každého človeka bez rozdielu), lebo kedysi bol problém, či do Cirkvi patria napríklad aj tzv. neobrezanci!

Túto vlastnosť všeobecnosti (katolickej) si zo štyroch atribútov Cirkvi podľa Nicejsko-carhradského vyznania viery (že je jedna, svätá, všeobecná a apoštolská) zvolila cirkev rímsko-latinská aj ako svoje vlastné meno, a to v jeho grécko-latinskej podobe catholica, čiže katolícka. A tak slovíčko „všeobecná (catholica)“ dostalo dva významy: jeden ako tzv. všeobecné apelatívum, t. j. všeobecné pomenovanie, a druhý ako opak tohto apelatíva, čiže meno vlastné.

Pravoslávna cirkev si svoje meno odvodila z dogmy o správnom uctievaní obrazov (o „pravom slavení“ ikon), schválenej na Nicejskom sneme. Ale takýto možný dôvod názvu cirkvi by si mohli zvoliť aj tzv. katolíci, a vice versa pod katolícky pôvod mena cirkvi by sa mohli bez výhrad podpísať aj pravoslávni veriaci, lebo aj Pravoslávna cirkev je i všeobecná, čiže katolícka, a tým viac práve ona, pretože práve o tento článok viery (spolu s ostatnými tromi) už spomenuté Nicejsko-carhradské vyznanie doplnilo to Apoštolské vyznanie.

Preto nás skonfundoval názov dizertačnej práce autora spomenutého prekladu citovaného diela Vl. Soloviova Rusko a všeobecná Cirkev, ktorá vyšla tlačou v Ríme v roku 1942 pod názvom Futine Vladimir Soloviov catholicus? (Či bol Vladimir Soloviov katolíkom?) Tu sa totiž hodno zamyslieť nad tým, či je spravodlivé chcieť od pravoslávneho kresťana, aby sa stal katolíkom alebo naopak, keď ich názvy sa môžu chápať skoro akoby len terminus technicus?! Lebo podstatu veci azda najzreteľnejšie pochopíme z osobného vyznania Vladimira Soloviova, ktoré sme prevzali z citovaného diela Rusko a svetová (univerzálna) Cirkev:

Ako člen tej pravej a úctyhodnej Pravoslávnej cirkvi východnej alebo grécko-ruskej, ktorá nehovorí proti kánonickým snemom, ale hlasom svojich veľkých Otcov a Učiteľov - uznávam za najvyššieho sudcu vo veciach viery a náboženstva toho, ktorého za takéhoto uznávali svätý Irenej, svätý Dionýz Veľký, svätý Ján Zlatoústý, svätý Flavián, blahoslavený Teodoret, svätý Maxim Vyznávač, svätý Teodor Studita, svätý Ignác atď. - totiž apoštola Petra, ktorý žije vo svojich nástupcoch a ktorý nepočul nadarmo slová Pánove: „Ty si Skala a na tejto skale vybudujem svoju Cirkev. Utvrďuj svojich bratov!“ - Pas ovce moje, pas baránky moje!“

Toto Soloviovo vyznanie teda stopercentne nadväzuje na ten doktrínálny základ, na ktorom postavili svoju misiu aj svätí solúnski bratia a ktorú pozhnal pápež Ján VIII., ktorý vlastne umrel ako mučeník pre svätú vec Univerzálnej cirkvi! Toto raz azda budú podobne kvalifikovať i na to jedine oprávnené, najmä pravoslávno-katolícke cirkevné inštitúcie.

Pavla Čarnogurského som osobne poznala, filmovala a počúvala. Na základe jeho rozprávania a zverejnených, dolu uvedených prameňov považujem za závažné, vydať o ňom toto svedectvo.

Zakazujeme Vám miešať sa do politiky!“ - oboril sa na Pavla Čarnogurského, uväzneného v novembri 1976, vyšetrovateľ ŠtB. „Politika je pre mňa zastávať sa ukrivdených, okradnutých, nespravodlivo prenasledovaných. Túto politiku budem robiť v každom režime“, odpovedal mu vyšetrovaný.

Pretože to nekompromisne naozaj robil v každom režime, vždy si za to vyslúžil útoky a osočovania. Nikdy sa tým nedal znechutiť, práve naopak. Posudzoval veci z nadhľadu životnej skúsenosti a svojho svetonázoru formovaného sedliackymi rodičmi v Zamagurí, goralskej oblasti, rozdelenej štátnou hranicou po rozpade Rakúska-Uhorska medzi Slovensko a Poľsko. Zoči-voči poľským národom mali majú zamagurskí gorali vyhranené slovenské a národné povedomie. S Poľiakmi zasa majú spoločné hlboké katolícke čítanie. Na rozdiel od nich prechovávali sympatie k Rusom nezávislé od politiky, také na báze pospolitých ľudí. Preto keď Slovákov v roku 1914 cisár František Jozef II. posielal na ruský front, dohodli sa medzi sebou: „Rusov zabíjať nebudeme!“ A ako je známe z histórie, už pri prvom útoku odhadzovali zbrane, dvíhali ruky so slovami: „Ja brat, nestrieľaj!“

Takto sa aj otec Paľa Čarnogurského, starý otec JUDr. Jána Čarnogurského, stal ruským zajatcom. Až do konca 1. svetovej vojny pracoval v poľnohospodárstve pri Archangelsku. Lenže potom cára vystriedal Lenin, rozpútala sa občianska vojna, v ktorej sa zabíjalo hlava-nehlava. V tom zmatku utekali zajatci domov pešo, vystavení zabíjaniu od červených i bielych. „Prežil som to len vďaka jednoduchým ruským ľuďom, ktorí nás ukrývali, dávali jedlo, ukazovali cestu“, hovorieval po návrate svojim siedmim deťom v zamagurskej dedinke Malej Frankovej.

Toto ľudské presvedčenie zdedil po svojom otcovi aj Pavol Čarnogurský. Praktizoval ho neskôr ako učiteľ, novinár a politik. V politike sa spojil s Andrejom Hlinkom a Karolom Sidorom v duchu ich hesla: „Za Boha a za národ“. V októbri 1938 bol menovaný za poslanca autonómneho Slovenského snemu, ktorý sa 14. marca 1939 stal snemom Prvej slovenskej republiky. Skupina kresťanských poslancov, ku ktorej Pavol Čarnogurský patrila, aj na pôde snemu odsudzovala nehumánne zásahy požadované nacistickým Nemeckom. Pred schvaľovaním protizidovského kódexu 9. septembra 1941 na protest opustili zasadanie parlamentu.

Ak si dnes niekto hrdinsky myslí, že Hitlerovi sa dalo vzdorovať aj účinnjšie, nech si uvedomí, že petržalský breh Dunaja vtedy už patrila v rámci prívlečeného Rakúska k Tretej ríši. Na lodiach zakotvených pri tomto brehu boli delá namierené rovno na vtedajšiu vládnú budovu, v ktorej je dnes jedna z fakúlt Komenského univerzity, na Gondovej ulici. Z jednej i druhej strany Starého mosta ešte stoja kamenné domčeky, ktoré boli vtedy pohraničnými strážnicami. Štátna hranica medzi Nemeckom a Slovenskom viedla stredom mosta.

Politické súvislosti vzniku a postupu slovenskej politiky toho obdobia už dopodrobna zmapovali a zverejnili historici. Interpretujú ich rôzne, ale verím treba historickým faktom. Spomením napr.

1/ Dodatočné ospravedlnenie sa Margaret Theacherovej v časoch jej vlády za to, že Anglicko a Francúzsko Mníchovským dekrétom o odstúpení Sudet Hitlerovi 30. septembra 1938 zavinieli rozpad Československa;

2/ Stalinov list Hlavnému veliteľ-

stvu Červenej armády v Kijeve, že žiaden národ a krajina, ktoré boli na Jaltskej konferencii (4.-11.februára 1945) prisúdené Spojencami do sféry vplyvu Sovietskeho zväzu, nesmú sa oslobodiť samy, ale prijať slobodu z rúk Červenej armády. (Kópiu uvedeného listu priniesli historici SAV z Moskovského archívu pred niekoľkými rokmi.) V dôsledku toho nechali Rusi Nemcom zlikvidovať Varšavské povstanie (1.8.1944 - 2.10.1944).

Na Slovensku zase ruskí partizáni napriek príslužu nezastavili nemecké divízie prichádzajúce z Ostravy a Poľska. Nechali im otvorenú cestu do Banskej Bystrice, ktorá potom padla bez jediného výstrelu. Slovenskí povstalci vtedy vyslali Jána Balku z Banskej Bystrice k prezidentovi Tisovi, aby prišiel zachrániť 400 rukojemníkov, ktorých chceli Nemci verejne popraviť. Tiso pri odchode z Bratislavy povedal: „Toto ma bude stáť hlavu.“ Nemýlil sa.

Národný súd ho v apríli 1947 odsúdil na trest smrti „za rozbitie Československa a zradu na Slovenskom národnom povstaní“. Ani jedno, ani druhé však nie je pravda. Skutočnými rozhodovateľmi o dechoch na Slovensku boli predstavitelia veľmocí. Tak sa o našom území rozhodovalo už v časoch Veľkomoravskej ríše (Byzancia a franský kráľ Ludovít Nemec), tak o ňom rozhodujú finančné svetové veľmoci aj dnes. V rozsudku nad prezidentom Tisom sa nespomína, že by bol vinný na deportáciách židov.

V zložitých udalostiach 2. svetovej vojny a SNP zachraňoval Pavol Čarnogurský, verný zásadám svojho otca, každého, komu hrozila smrť, bez ohľadu na jeho príslušnosť k rase, národu, náboženstvu, alebo politickej strane. 29. augusta 1944 na letisku Tri duby pri Zvolene vytrhol z rúk živelné jednajúcich partizánov mladého nemeckého vojaka, spišského Nemca, ktorého oni chceli zastrelieť. (Karpatskí Nemci vtedy podliehali brannej povinnosti hitlerovského Nemecka, tak ako aj Česi v Protektoráte.)

Sám vtedy unikol smrti iba vďaka pilotovi, ktorý odštartoval lietadlo prv, než sa partizáni spamätali. Lebo tí jednali podľa Benešovho príkazu, že majú popraviť všetkých verejných činiteľov Slovenského štátu, ktorých nájdu na povstaleckom území. O pár dní, 17. septembra takto popravili 24 osôb na moste v Hájnikoch pri Sliachi. Medzi nimi poslancov Františka Slameňa, Antona Šaláta a predsedu Obilnej komory Ing. Jána Klinovského. Boli to práve ľudia, ktorí pripravovali Povstanie, v spolupráci s guvernérom Národnej banky Imrichom Karvašom, generálom Malárom, poslancom Čarnogurským a ďalšími, nie proti vlastnému štátu, ale proti Nemcom. Lenže Beneš chcel mať po vojne Slovensko na kolienach ako porazený štát a národ. Žiadal aj Stalina, aby popravy „slovenských quislingov“ vykonávala Červená armáda pri svojom postupe cez Slovensko. Preto pri jej obsadzovaní slovenských miest už v najbližších dňoch zatýkalo KGB slovenských činiteľov a odviekalo ich transportmi do gulagov na Sibír.

Iróniou osudu vliekli v Spišskej Belej do transportu aj tamojšieho le-

kára Františka Ježika, ktorý po potlačení SNP zachraňoval slovenských partizánov dodávaním falošných cestovných dokladov. Paľo Čarnogurský ho v poslednej chvíli vymenil od ruského vojaka za náramkové hodinky svojho synovca.

Po potlačení Povstania totiž ruskí aj slovenskí partizáni pod vedením majora Belova prešli cez Nízke Tatry i Váh a po prestrelke s Nemcami v Lendaku prišli 27. októbra až do Malej Frankovej, rodnej dediny Pavla Čarnogurského. Ten sa ich ujal a zabezpečil v každom dome Malej i Veľkej Frankovej ich stravovanie večer po zotmení - bolo ich spolu okolo

Moje svedectvo

500 mužov. „Dom od domu dávali ľudia v stanovený čas ovcu, zemiaky, či svoj ovsený chlebič. Dellili sa s tým málom, čo mali, a tak sme predišli mnohým tragédiám“, uviedol Pavol Čarnogurský vo svojej spomienkovej knihe Svedok čias. Odmenu za to dohodol s partizánskymi veliteľmi, že nezaútočia na nemecké

partizánov však padla do rúk Gestapa hneď v susedných Spišských Hanušovciach, keď sa v miestnej krčme po pár pohárikoch ľahkomyseľne vychvaľovali, akí sú oni hrdinovia. Gestapo vzápätí prišlo do Malej Frankovej na dvoch obrnených autách. Vyšetrovali Čarnogurského v jeho dome tri hodiny, netušiac, že rovno nad ich hlavami sa ukrýva spomenutá židovská rodina. „Náš život vtedy visel na veľmi tenkom vlásku“, napísal neskôr Čarnogurský v knihe Svedok čias. (Vyšla až po jeho smrti, v roku 1997). Pred Gestapom ho zachránila poslanecká legitimácia, ktorú veliteľ

rešpektoval a nenariadil ani domovú prehliadku.

Po potlačení Povstania našiel u Čarnogurského v Malej Frankovej úkryt aj JUDr. Karol Rebro, komunista, člen povstaleckého štábu. Pod krycím menom Malík vyučoval v tamojšej jednotriedke. 15. novembra 1944, už po odchode ruských partizánov, priviedol Čarnogurský do Frankovej aj ministra poľskej predvojnovnej vlády generála Hubického s manželkou a spravodajcom Januszom Kowalcukom. Doviedol ich na Slovensko ešte v marci 1943, spolu s ďalšími štyrmi poľskými činiteľmi z Budapešti, kde im bolo na stope Gestapo. S vedomím ministra vnútra Šaňa Macha dostali slovenské osobné doklady na krycie mená. Na Slovensku zostali až do konca vojny. Za tento čin dostal Pavol Čarnogurský vyznamenanie Poľskej Armii Krajovej. Sám o tom povedal: „Svoje konanie považujem za morálnu povinnosť politika, verejného činiteľa, kresťana a občana.“

V júli 1943, keď už rok boli zastavené transporty Židov zo Slovenska - bol to ojedinelý čin v celej Európe ovládanej Nemcami - dostal

Pavol Čarnogurský príkaz od dr. Imra Karvaša, dr. A. Hrnčára a Ing. Jána Klinovského (neskôr za Povstania zastreleného partizánmi), aby požiadal slovenských biskupov intervenovať u slovenskej vlády i prezidenta Tisu, lebo Nemci chcú tajne vyviezť 5000 slovenských Židov z tábora v Seredi, Novákoch a Sklenom do Poľska. Arcibiskup dr. Karol Kmeťko a biskup Andrej Škrábik bez odkladu zainteresovali a akcia bola znemožnená. Podobnými krokmi Čarnogurský aj neskôr vytrhol mnohých židovských spoluobčanov z rúk Nemcov. Preto je krajne cynické tvrdenie, uverejnené v Rudom práve tesne pred nežnou revolúciou a ešte aj dnes rozširované s politickým zámerom očierniť JUDr. Jána Čarnogurského, že jeho otec oberal Židov o zlato, peniaze a potom ich posielal do Oswienčimu. Nepravdivosť týchto útokov potvrdil rozsudok obvodného súdu Bratislava zo dňa 14.10.1994 po štvorročnom dôkladnom skúmaní celej veci.

Zarážajúce je aj tvrdenie, rozširované na internete, že Ján Čarnogurský si užíval „blahobytné a veselé detstvo“. Syn Paľa Čarnogurského sa narodil 1. januára 1944. Mal pol roka, keď rodina utekala ráno 16. júna preplneným rýchli-

kom z Bratislavy do Popradu. Mali štástie, lebo už o tri hodiny po odchode dopadla do dvora ich domu na Palisádoch letecká bomba. Zabila starší manželský pár a zasypala troskami ďalších obyvateľov domu. Kobercový nálet spojeneckých bombardérov začal od prezidentského paláca, zničil množstvo budov v strede mesta, zasiahol prístav, budovu Múzea a hlavný cieľ: rafinériu nafty Apollo. Hlavne tam si vyžiadala niekoľko sto obetí. Týmto územím vojna definitívne vstúpila aj na dňom Slovenska. Potom nasledovali spomínané dni Povstania, ktoré rodinu Čarnogurských zastihli aj v odľahlej Malej Frankovej.

Po prechode frontu už Pavol Čarnogurský permanentne zažíval väznenie a prenasledovanie, ktoré samozrejme postihovalo aj jeho rodinu s piatimi deťmi. V Akcii B (byty, 1949-1953) boli spolu s 2000 ďalšími rodinami vypovedaní z Bratislavy. Syn Janko bol šesťročným prvákom, keď jeho otca odvádzala polícia ráno 18. januára 1951 do väzenia v Leopoldove. Do policajtov vtedy Janko hodil snehovú guľu. Bol to jeho prvý dizidentský čin. Jeho otec mal v pripravovanom procese s tzv. buržoáznymi nacionalistami nepravdivo svedčiť proti dr. Gustavovi Husákovi, že slovenskí komunisti sa chceli spojiť s bývalými ľudákmi a znova rozbiť Československo. K takejto výpovedi však Paľa Čarnogurského ani deväťmesačným týraním nedonútili. Zachránil tak dr. Husáka pred obesením, ktoré predtým postihlo dr. Vladu Clementisa, Rudolfa Slánskeho a ďalších.

Po prepustení z Leopoldova odišiel Paľo Čarnogurský dobrovoľne do výroby a až do dôchodku pracoval ako robotník. „Aby ma policajný režim nemohol vydierať“, zdôvodnil a túto svoju slobodu príslušníka robotníckej triedy naplno využíval. „Ste nepriateľom socializmu“, kričal na neho vyšetrovateľ ŠtB po spomínanom zatknutí v novembri 1976. „Nie som jeho nepriateľom, iba odporcom“, pokojne mu odvetil Paľo. „Je to nejaký rozdiel?“ spýtal sa vyšetrovateľ. „Áno“, vysvetlil mu Čarnogurský. „Nepriateľ je naplnený nenávisťou a chce protivníka zničiť. Odporca mu iba poukazuje, čo robí nesprávne.“

V novembri 1989 prichádzal Pavol Čarnogurský denne medzi mladých demonštrantov na námestie SNP. Jeho syn Ján bol vtedy ešte väznený v procese s „bratislavskou päťkou“. „My by sme tie demonštrácie po pár dňoch aj zunovali“, povedal po rokoch jeden ich účastník. „Ale ten osemdesiatročný starý pán Čarnogurský nás každé ráno naplňal takým elánom, že sme si z neho brali príklad a vytrvali sme. Nemohli sme sa predsa my mladí nechať od neho prehanbiť.“

Zomrel náhle na Vianoce 1992, takmer „s topánkami na nohách“, ako sa mu vyhrážali jeho odporcovia. O pár dní, 1. januára 1993 vznikla samostatná Slovenská republika, za ktorú sa po celý život zasadzoval. Mal plány, ktoré sa mne javili ešte na 20 rokov. Cestovať, zbierať písomné materiály a podať faktické svedectvo zapísané pamätníkmi kdesi za morom, tými, ktorí museli opustiť svoju drahú vlasť... Nedožil, nesplnil si voči svojmu národu povinnosť, ktorú si predsavzal a celé roky na ňu čakal. Ale až do smrti neochvejne presviedčal ľudí - priateľov i nepriateľov - o ich zodpovednosti pred Bohom a dejinami.

Jeho traja synovia zdedili po ňom toto presvedčenie a statočnosť. Preto sú aj oni, - predovšetkým Janko - terčom politicky motivovaných útokov.

Dejiny pokračujú a posledné slovo o dnešku vypovie až budúcnosť.

PRAMENE
Pavol Čarnogurský
Svedok čias, Vyd. USPO Peter Smolík 1997
Súboj s komunizmom, Vyd. Kalligram 2013

JOZEFA KOŠKOVÁ

Ján Čarnogurský s Natáliou Naročnickou, historičkou s hlbokým kresťanským pohľadom na dejinné súvislosti...

V časti slovenskej verejnosti došiel prevládať názor, že po prvýkrát došlo k federalizácii Česko-Slovenska až v roku 1968. Nie je to celkom tak. K historickej prvej federalizácii Česko-Slovenska došlo už v roku 1938, teda o tridsať rokov skôr.

Na rozdiel od obdobia po roku 1968, kedy vznikol symetrický model federácie, tak v roku 1938 prostredníctvom autonómneho zákonodarstva vznikla reálna federácia na podklade asymetrického štátového modelu. Samotné oficiálne používanie pojmov federácia v roku 1968 a autonómia v roku 1938 nie je z právno-historického hľadiska rozhodujúce. Podstatný je obsah, t. j. konkrétne právomoci celoštátnych a národných - slovenských orgánov štátnej moci a správy, vrátane reálnej miery suverenity národných a celoštátnych orgánov. Dôležité je teda porovnanie zákonodarnej a výkonnej moci slovenských národných orgánov po roku 1968 a v roku 1938 a ich reálne štátové právomoci voči pražskému centru celoštátnej moci. V tejto súvislosti treba posúdiť právnymi predpismi daného a spoločenskými podmienkami umožneného skutočného výkonu verejnej moci. Podstatné je teda pochopenie miery reálnej suverenity Slovenska v konkrétnych historicko-spoločenských podmienkach a to v rámci zloženého česko-slovenského štátu. Slovenská autonómia v roku 1938 mala ústavne zakotvené nielen významné federatívne štátové prvky, pri právne značne samostatnom postavení národných štátnych orgánov a s ich širokými možnosťami samostatnej legislatívnej tvorby a rozhodovania (napr. kuriálny systém v celoštátnom parlamente so slovenskými zástupcami v kúrii s faktickou nemožnosťou ich prehlasovania, zákaz majorizácie, a pod.). Mala tiež znaky blízke určitým dokonca konfederatívnym prvkom v niektorých aspektoch štátových vzťahov vtedajšieho pražského (českého) a národného (slovenského) centra štátnej moci. Rok 2013 je rokom 75. výročia štátového prijatia slovenskej autonómie, preto si stručne pripomeňme jej právno-historickú podstatu a význam.

Historicky prvý neoficiálny návrh autonómie Slovenska prezentoval po vzniku Česko-Slovenska dňa 14. 11. 1918 Ferdiš Juriga v Klube slovenských poslancov v Prahe. Jurigov vtedy neúspešný návrh autonómneho štátu rátať so zavedením federatívneho usporiadania v rámci Česko-Slovenska, spolu s existenciou slovenského snemu, vrátane možnosti zachovania Ministerstva s plnou mocou pre správu Slovenska. Vlastný štátový proces vytvorenia právnych základov slovenskej autonómie odštartovala až po ďalších dvadsiatich rokoch Žilinská dohoda zo dňa 6. októbra 1938, ktorá bola uzatvorená a vyhlásená v Žiline predstaviteľmi vtedajších slovenských politických strán s následnou akceptáciou česko-slovenskou vládou. V nadväznosti na znenie ústavného zákona č. 299/1938 Zb. z. a n. o autonómii Slovenskej krajiny, publikovaného 23. novembra 1938, vykonávala vládu a výkonnú moc na území Slovenskej krajiny podľa vymedzených právomocí Slovenská krajinová vláda. Dodajme, že od svojho reálneho vzniku a fungovania t. j. od 7. októbra 1938. Podstata historického, štátového a ústavoprávneho významu 6. októbra 1938 (a Žilinskej dohody) vyplývala i z toho, že fakticky okamžite bol vytvorený nový štátový právny stav spôsobený novovzniknutou štátovou situáciou. To súviselo s predchádzajúcim uplatnením prirodzených a suverénnych práv slovenského národa prostredníctvom požiadaviek účastníkov Žilinskej dohody

a pri súběžnom akceptovaní česko-slovenskou vládou. Ústavný zákon o autonómii teda dodatočne, spätne a ústavoprávne potvrdil nastolený nový štátový stav, ktorý sa vytvoril na základe prirodzených, štátových a ústavoprávnych dôsledkov pôvodne len politickej Žilinskej dohody, uzatvorenej vtedajšími zástupcami (reprezentantmi) slovenského národa. Tiež podľa českej právnej historiografie nová legislatívna situácia v súvislosti s ústavným zákonom o autonómii Slovenskej krajiny v roku 1938 znamenala, že tento zákon po plných siedmich týždňoch dodatočne akosi legalizoval faktický stav.

Žilinská dohoda sa pretransformovala predmetným ústavným zákonom

BRUNO ČANÁDY

Prvá federalizácia...

z pôvodne len politickej dohody na štátovú dohodu, ktorú ex lege a s právnymi účinkami ex tunc (t. j. od prijatia a publikácie Žilinskej dohody), čo nepochybné akceptovala vtedajšia česko-slovenská ústavná legislatíva. Napriek určitým retroaktívnym účinkom zároveň ústavný zákon o autonómii ústavoprávne uznal štátovú právomoc (a štátovú) Žilinskej dohody ako súčasť česko-slovenského právneho poriadku od jej samotného vzniku. Uvedme, že retroaktivita vo vtedajšom, ale aj v dnešnom slovenskom právnom poriadku je vec skôr výnimočná, ale právne možná. Ústavný autonómny zákon charakterizoval Slovenskú krajinu ako autonómnu časť Česko-Slovenskej republiky so slovenčinou ako úradným a vyučovacím jazykom. Na teritóriu Slovenskej krajiny bola zavedená krajinová príslušnosť podľa domovského práva k obci nachádzajúcej sa na území Slovenskej krajiny.

Autonómna legislatíva k platnosti uznesení celoštátneho Národného zhromaždenia vo veci zmeny ústavy a ústavných zákonov zavádzala súhlas väčšiny členov snemovne zvolených

na území Slovenskej krajiny. Zákaz majorizácie sa týkal aj voľby celoštátneho (česko-slovenského) prezidenta, ktorý bez súhlasu slovenskej strany fakticky nemohol byť zvolený.

Snem Slovenskej krajiny mal zákonodarnú moc pre územie Slovenskej krajiny

a to generálne vo všetkých veciach s výnimkou taxatívne stanovených vecí, ktoré boli ústavným zákonom výslovne zverené celoštátnemu Národnému zhromaždeniu. Súhlas Snemu Slovenskej krajiny sa vyžadoval ako podmienku platnosti medzinárodných zmlúv, pokiaľ

sa týkali výlučne slovenských otázok kultúrnych, kultových a hospodárskych.

nezávislých sudcov podľa legislatívnej úpravy schválenej Snemom Slovenskej krajiny.

V súvislosti s právnohistorickým zhodnotením ústavného zákona o autonómii Slovenskej krajiny z roku 1938 je nutné aj s odstupom času zdôrazniť dôležité skutočnosti. Legislatívny základ, ústavoprávny rámec a štátový dosah ústavného zákona o autonómii Slovenskej krajiny možno v tejto súvislosti analyzovať tiež i z obsahu jeho preambuly. Vtedajšia štátová situácia, vrátane postavenia Slovenského národa, Slovenskej krajiny a ústavné základy vtedajšieho česko-slovenského štátu vychádzali na jeseň 1938 z nasledovných - základ-

skutočnosť priamo akceptovala autonómna legislatíva, ktorá už nielen historicky, ale tiež právnou formou vyjadřila ústavoprávny a štátový význam uvedených dohôd, teda už nielen historický, politický, ale hlavne ich právny význam. Ústavný zákon o autonómii mal slovný odkaz formou textu priamo v ústavnom zákone osobitne na Pittsburskú dohodu a osobitne na Žilinskú dohodu. Teda Pittsburská dohoda a Žilinská dohoda sa stali v roku 1938 súčasťou ústavného zákonodarstva. Tieto štátové dohody, pôvodne len s politickým rámcem, dostali z hľadiska ich formy, obsahu a dosahu takto ústavoprávnu ochranu a stali sa súčasťou právneho systému, dokonca chránené najvyššou ústavnou právnou silou. Išlo o akýsi návrat k historickým koreňom česko-slovenskej štátnosti, ktoré predurčili samotný vznik Česko-Slovenska v roku 1918 a boli v rokoch 1918-1938 českou politickou elitou opustené;

- Suverenita Slovenskej krajiny (teda suverenita Slovenska), ktorá štátovú mala svoj obsahový pôvod v suverenite slovenského národa. Samotná suverenita pôsobila zdola nahor s tým, že právno-historicky vychádzala tiež z predchádzajúcich politických a historických dohôd (Pittsburská dohoda, Žilinská dohoda), ktoré sa spätne stali faktickými ústavoprávnymi a plne štátovými dohodami suverénneho slovenského a českého národa a jej vtedajších štátových predstaviteľov;

- Došlo k ústavnej premene Slovenskej krajiny, ktorá dovtedy (v rokoch 1928-1938), mala podobu len administratívnej autonómie v rámci unitárneho štátu a krajinového zriadenia na od jesene 1938 na slovenskú autonómiu federatívnej povahy v rámci už zloženého česko-slovenského štátu;

- Vznikol historicky autentický model federácie na špecifickom asymetrickom základe;

- V roku 1938 pôsobila autonómna legislatíva a autonómna exekutíva na Slovensku ex tunc teda k momentu vzniku a publikácie Žilinskej dohody.

Štátové a legislatívne prijatie autonómie Slovenska a Podkarpatskej Rusi v roku 1938 malo ďalekosiahle a prevratné štátové dôsledky, i keď len s historickým krátkodobým trvaním. Poznačili a podstatne uľahčili vývoj vedúci v roku 1939 k vyhláseniu samostatného štátu. Nepriamo sa stal inšpiráciou pre federalizáciu Česko-Slovenska v roku 1968. Jeseň roku 1938 bol rokom ústavoprávnej zmeny dovtedy unitárneho Česko-Slovenska (už s oficiálnym legislatívnym spojovníkom) na fakticky federatívny štát, kde Slovensko bolo autonómnym územím suverénneho slovenského národa. Ústavoprávne zmeny znamenali, že novokonštituovaný krajinový snem na Slovensku mal krajinovú ústavodarnú pôsobnosť v záležitostiach Slovenska s možnosťou prijatia zákonov, vrátane ústavných zákonov, nezávisle od celoštátnej legislatívy z Prahy. Snem Slovenskej krajiny mal štátové a ústavoprávne vlastné originálne právomoci. Tiež tu bola krajinová vládna moc predstavovaná slovenskou krajinovou vládou. Druhá, pomnichovská Česko-Slovenskej republika v rokoch 1938 - 1939 mala nesporné znaky federácie. Vo vtedajšom česko-slovenskom parlamente vznikli kúrie a boli tu ďalšie charakteristické a všeobecné znaky federácie. V záujme komplexnosti pohľadu uvedme, že slovenské federalizačné požiadavky počas existencie Česko-Slovenska už niekoľko rokov predtým obsahoval napríklad Piešťanský manifest HSLŠ z

ných princípov:

- Ústavne zakotvená rovnoprávnosť slovenského a českého národov;

- Vlastná ústavne garantovaná suverenita osobitne slovenského národa a osobitne českého národa;

- Plná štátová autonómia, ktorá nebola administratívnu autonómiou alebo inak oklieštenou autonómiou, ale „suverénnou autonómiou“ suverénneho slovenského národa. Svojím obsahom prekročovala formálne znaky autonómie a naopak svojím obsahom preberala prvky federácie pri určitom asymetrickom a špecifickom historickom modeli. Došlo fakticky k ústavoprávnej premene unitárneho štátu na zložený štát federatívnej povahy dokonca s určitými konfederatívnymi prvkami;

- Štátová situácia z jesene 1938 vychádzala zo skutočnosti, že Pittsburská dohoda z 30. mája 1918 sa stala Magnou chartou slovenských štátových požiadaviek 20. storočia, na ktorú bezprostredne nadväzovala a v ktorých kontinuuálne pokračovala o dvadsať rokov neskôr Žilinská dohoda. Uvedenú

19. septembra 1936, ktorý doslova uvádzal „právo na autonómiu Slovenskej krajiny v Česko-Slovenskej republike na podklade federatívnom“. Nehovoriac o rôznych predchádzajúcich formách federálnych štátoprávných slovenských predstáv, politicky obsiahnutých, najmä v Clevelandskej a Pittsburskej dohode, prípadne v ďalších politických postojoch v období prvej svetovej vojny a tiež po vzniku Česko-Slovenska.

Treba zdôrazniť, že faktická federalizácia Česko-Slovenska sa uskutočnila po prvýkrát v období Česko-Slovenska ešte v roku 1938, teda tridsať rokov pred prijatím ústavného zákona o česko-slovenskej federácii z roku 1968. Vtedajší ústavný zákon o autonómii Slovenskej krajiny z roku 1938 vlastne doplnil (novelizoval) znenie ústavy z roku 1920. Bol schválený potrebnou ústavnou väčšinou v oboch komorách vtedajšieho česko-slovenského parlamentu a preto nemohol byť protiústavný, ako to občas uvádzali v minulosti niektorí kritici. Ústavné zmeny na jeseň 1938 sa výrazne dotkli právomoci ústrednej exekutívy, vrátane prezidenta a vlády vo vzťahu k Slovensku. Rozsiahle právomoci česko-slovenského prezidenta a česko-slovenskej vlády zostali však zachované len voči Česku. Teda voči česko-slovenským orgánom na území Česka bol celoštátny prezident naďalej vo veľmi silnom postavení. Naopak v podmienkach Slovenska sa vydávanie právnych noriem zúčastňovali členovia Slovenskej krajinskej vlády, a tak právomoc ústredných orgánov, vrátane prezidenta, bola značne obmedzená.

Vo vzťahu k Slovensku a jeho národným orgánom mal celoštátny prezident postavenie „slabého“ prezidenta s menšou výkonnou a normotvornou právomocou. Česko-slovenský prezident nemohol ani meniť ústavné autonómne zákony na Slovensku. Napríklad nemal možnosť rozpustiť Snem Slovenskej krajiny s výnimkou prípadu, že to navrhlo predsedníctvo Snemu Slovenskej krajiny. Prezident nemohol menovať členov Slovenskej krajinskej vlády bez návrhu predsedníctva Snemu Slovenskej krajiny. Zostal však ako „silný“ prezident voči Českým krajinám mohol rozpustiť česko-slovenské vrcholové štátne orgány a mal v tomto ohľade silné menovacie právomoci.

Česko-slovenský právny dualizmus, ktorý fungoval v Česko-Slovenskom štáte od roku 1918 bol v roku 1938 doplnený o česko-slovenský štátoprávny dualizmus, kde spoločne, jednotne a celoštátne sa viedli len zahraničných vecí, obrana a záležitosti štátneho dlhu a pôžičiek štátu s tým, že spoločné rozpočtové výdavky mala stanoviť spoločná komisia celoštátnej (ústrednej) vlády a slovenskej vlády v paritnom zložení, čo pripomínalo právomoci z čias rakúsko-uhorského (či skôr rakúsko-maďarského) vyrovnania. Možno hovoriť v roku 1938 o historicky krátkodobom slovensko-českom vyrovnaní. Toto krátkodobé obdobie štátoprávného dualizmu určitým spôsobom vzdialene pripomínalo niektoré prvky dualistického usporiadania Rakúsko-Uhorska ako reálnej únie do roku 1918.

Autonómne zákonodarstvo pomníchovského Česko-Slovenska bolo významne ovplyvnené zmocňovacím zákonodarstvom, ktoré v legislatívnej praxi posilnilo postavenie autonómnych orgánov. Zmocňovací ústavný zákon schválený koncom roka 1938 umožňoval prezidentovi Česko-Slovenskej republiky zmeniť ustanovenia ústavného zákona o autonómii Slovenskej krajiny len v prípade súhlasu Snemu Slovenskej krajiny. Na autonómne zákony sa nevzťahovala ústavodarná kompetencia česko-slovenského prezidenta. Do vy-

hlásenia zmocňovacieho ústavného zákona (17. decembra 1938) vydávala Slovenská krajinská vláda normatívne akty a to od 7. októbra 1938 a dokonca bez žiadneho vonkajšieho splnomocnenia. Uvedenú právnu situáciu riešil článok III. ods. 3 ústavného zákona č. 299/1938 Zb. z. a n. podľa, ktorého od 7. októbra 1938 vykonávala vládu a výkonnú moc na Slovensku päťčlenná Slovenská krajinská vláda ako súčasť ústrednej vlády „dotiaľ“, kým nebude utvorená Slovenská krajinská vláda (čl. V, odst. 4)“, teda do vzniku definitívnej slovenskej krajinskej vlády podľa uvedených ustanovení ústavného zákona o autonómii Slovenskej krajiny.

Ak v stručnosti zhrnieme dôsledky zmocňovacieho ústavného zákona

č. 330/1938 Zb. z. a n., tak z hľadiska Slovenska platili nasledovné ústavné zásady:

-Prezident Česko-Slovenska mohol vydávať dekrétom s mocou ústavného zákona nový text ústavnej listiny (ústavy) a iných ústavných zákonov za splnenia nasledujúcich podmienok:

a/ jednohlasného návrhu celoštátnej vlády a

b/ v prítomnosti aspoň väčšiny členov slovenskej krajinskej vlády a

c/ pri prítomnosti aspoň jedného člena vlády Podkarpatskej Rusi.

- Na zmenu ústavného zákona o autonómii Slovenskej krajiny (č. 299/1938 Zb. z. a n.) sa vždy vyžadoval súhlas Snemu Slovenskej krajiny.

- Pri zákonodarnej pôsobnosti Snemu Slovenskej krajiny mohla vládne nariadenia vydávať iba slovenská krajinská vláda.

- Samotné vládne nariadenia česko-slovenskej vlády vyžadovali súhlas väčšiny členov slovenskej krajinskej vlády.

Slovenská autonómia z roku 1938 bola určitým, historicky dočasným, štátoprávnym hybridom, ale s nesporným inovatívnym štátoprávnym prístupom, ktorý vytvoril krátkodobé česko-slovenské modus vivendi. Koncom roka 1938 a začiatkom roka 1939 bola česko-slovenská exekutíva stále viac exekutívou voči Česku a stále menej voči Slovensku. Takto

v roku 1938 vznikol v podstate

asymetrický federálny model zloženého česko-slovenského štátu s ústavnoprávne zakotvenou rovnoprávnosťou slovenského a českého národa a so zákazom majorizácie. Možno hovoriť o nadčasovom štátoprávnom (autonómnom) prístupe k riešeniu slovenskej otázky, ktorý žiaľ v období od skončenia druhej svetovej vojny do roku 1968 nemal svojho nového povojnového legislatívneho nástupcu.

Záverom možno uviesť, že pred 75 rokmi roku 1938 a pred 45 rokmi roku 1968 v rozdielnych spoločenských, geopolitických podmienkach a s rôznymi historickými protagonistami bola uplatnená suverenita slovenského národa v štátoprávnej oblasti. Potreba uplatnenia národných (slovenských) suverénnych a štátoprávných práv sa stala spoločným menovateľom prirodzeno-právnych požiadaviek slovenských elít v rokoch 1938 a 1968. Inak roky 1938 a 1968 sú rokmi slovenských veľmi inovatívnych štátoprávných návrhov vtedajších politických reprezentácií znamenajúcich transformáciu unitárneho česko-slovenského štátu na zložený štát federatívnej povahy.

POZNÁMKA

Podrobnejší vývoj slovenskej autonómie obsahuje právnohistorická štúdia:

ČANÁDY B.:

Krajinské zriadenie na Slovensku a jeho legislatívne základy v rokoch 1928-1939.

In Historický zborník 22, č. 2/2011.

Martin : Matica slovenská 2011

*TU ŽIŤ A SPIEVAŤ
Les živý z lásky
ako milujúci básnik
iskrí čarovnými slovami.
Porúča môjmu úsmevu.
Hladí ma,
v závoji melódie
celučku vieď ku spevu.
Pritíska k sebe,
tuho objíma rukami.
Pod nami tátoš - zem,
navôkol osedlané stromy.*

*V nás túžba
ako zadržaný bozk ,
nad bozkom slnko.
A nevinný tieň
len tu žiť a spievať!*

*Mesto
s mohutnými krídlami
zosadlo medzi horami.
Nechala som mu
prázdny byt.
Šťavnaté slnko
v lúčoch drží deň
ako skrotené dieťa.
Les - živý básnik
zabúda na cirkusové čísla
mestských poddaných.
Jasne vidí,
ako obývam stromy pod
hmlami.*

*Splavuje duše od prameňa.
Machovej múze stiera
kvapky rosy.
Túžbe ľúbiť
ustieľa
v hebkých pavučinách.
Nesie ma les.
Dotýka sa ma
pierkom rytierika.
Ako k človeku
túlim sa k nemu
v najlivejšom tichu.
Opúšťa ma bolesť,
obavy a des.*

*TUŽIM A SNÍVAM
Prináša mi ťa les.
Si stretnutie
živé ako kvapky
rannej rosy.
Les zvetril,
že s tebou stúpam horou.
Sme dvaja.
Verní donaha.
Navzdory trňom bosí.*

*Som ako prosba
o zocelenie rany.
Sadám na tvoju
zraniteľnú líuku,
kde si na skorocel
iba ľudsky zrelý.
Priesvitný vietor
sa medzi jelše vplietol
ako malé dieťa.*

*Sme hostia brezy
s trochou ostychu.
Spoza kmeňa
vykukuje krik.*

*Nevidieť mrakodrapy.
Krik a hluk
triumfálne dobyl
ďaleký starý
mestský chodník.
Krúti sa mi hlava,
les predpovedá minulosť,
spomína na budúcnosť.
- dvaja lesní anjeli
a mrakodrapový strom!*

INGRID LUKÁČOVÁ

Blíženec

les

*Vek si ma našiel
ako ružové dieťa.
Neskôr ma nájde
ako kvetinu
kdesi v kostole.
No dnes som s tebou,
milý,
jeden les.
Vietor sa ozýva
ako organ
v hrdle kostola.
Dobrorečia nám stromy,
v každom je skrytý oltár
ako duša v bytí.
Kôrovití anjeli!
Hliadka
vyzbrojená ihličím a listím.*

*Zdržme sa v lese.
Nech celá škála
nežičlivých nálad zistí,
že nás búrka zaistuje silou,
akou sa rodí strom,
keď sa skala vzbína.*

*TUŽIM A SNÍVAM!
Les žiari.
V očiach smiem nosiť
tvoj sveter.
Možno raz príde mráz.
Spravím si z neho šál
na bolesť v hrdle
z pitia perlivej zmienky
o našom poetickom bytí.*

*Lesnej cestičke
stromy posielajú listy.
Odpovedá im
naša chôdza.
Dubové, bukové,
brezové pečiatky
pribité podpätkami.
Šťastnejšie na lepivej hline,
iné na praskajúcom prúti.
Pečatíš mi ústa bozkami.*

*Lesné ústa sú sladké,
pod', ochutnaj,*

*ako to robia jahody i maliny.
Svojím cukornatým smiechom
mi les bozkáva ruku.
Otvorím ju.
Zovieram v dlani trň
a na kolomaž černicu.
Les si ju opatrne zhrnie
perami do úst
s úmyslom žiť
aspoň raz akoby navždy
s nami,
po láske hladnými.*

*Hľadáš ma.
Les uhrančivo pradié,
zmotal konármi
cestičky ku mne
pod papradie.
Zopár listov
ti priezračný vietor
zmietol pod nohy ,
keď písal román
o premene vánku
na vetrisko.*

*Stromy sú spojivá
medzi zemou a dialľkou.
Dialľka sa na nás díva.
Z dialľavy padá
zo stromov záhada.
Lesné tajomstvo
ušíte na nás
Božou múdrosťou.*

*Milujúci les
pozoruje premennú hviezdu.
Jej svetlo silnie
a priľne k lieske.
Odrodí lesu
detičky ako oriešky.
Sojka d'obe do pavučiny
ako do lesnej cukrovej vaty.
Po každom kúsku
jej narastajú krídla,
kým s tebou neodletí.*

*Cudným vtáčatkám
šklbe pierka
lesná slasť.
Tiež mám z nej pocit
ako z trhaviný.
V duši si trhám perie
vlastnej viny,
že nie som s tebou
a že sme spoluvinní.*

*Laň vie,
že najjemnejšia dľaň
je tá,
ktorou ju hladí líka.
Pravou rukou
ma ťahá les,
ľavou postrkáva teba.*

*Husto prší.
Plačú žalude.
Voda valivým zvukom
masíruje ubolené kamene.
Držia sa ich
tuhé dubové korene
a nemé hrčky zeme.
Ďalej nevládzeme.*

(Pokračovanie
z predchádzajúceho čísla)

REHABILITÁCIA MARTINA LUTHERA

Martin Luther je popri Jánovi XXIII. najsvetlejšou postavou Künigových dejín Katolíckej cirkvi. Ani sv. Františkovi Assiskému nevenoval toľko pozornosti a ohľaduplnosti. Pripisuje mu vlastnosti starozákonného proroka, ktorému sa zo strany katolíckych historikov nezaslúžene krivdí. Podľa Dr. Künga, Luther „nebol nekatolícky rebel“, ale zapálený reformátor, ktorý „vyzýval Cirkev, aby sa vrátila k evanjeliu Ježiša Krista“ a usiloval sa o „obnovu kresťanského života vo všetkých oblastiach“. O reformácii píše, že „bola epochálnou zmenou zo stredovekého rímskokatolíckeho modelu na protestantsko-evanjeliový model: v teológii a Cirkvi to bol posun od príliš ľudského ekléziocentizmu vplyvnej Cirkvi ku kristocentizmu evanjelia. Lutherova reformácia kládla dôraz predovšetkým na slobodu kresťanov“.

Prof. Küng ďalej tvrdí, že Rím to nevedel, alebo nechcel pochopiť, a tak došlo k rozdeleniu kresťanskej Európy na dva nepriateľské tábory. Zodpovednosť za rozkol jednoznačne a výlučne pripisuje na konto pápeža a Ríma, ktorý nemal „ani najmenšiu ochotu... ani najmenšiu snahu sa reformovať“. Autor je toho názoru, že „Rím mal už dávno Luthera oficiálne rehabilitovať a zrušiť jeho exkomunikáciu“.

Takýto názor na Luthera a reformáciu by človek od katolíckeho teológa sotva očakával. Áno, reformácia predstavuje jednu z najťažších kríz v dejinách Cirkvi. Celé toto obdobie bolo a ešte dlho bude príležitosťou mnohých a hlbokých spytovaní svedomia, čo všetko sa malo a mohlo urobiť a neurobilo sa, kde sa predstaviteľia reformiem a ich odporcovia dopustili chýb, kde sa nevedeli preniesť ponad svoje osobné záujmy, prekonať tvrdohlavosť a premôcť pýchu. Teda je čo kritizovať na oboch stranách. Pripustiť aj to, že ani sám Luther nebol hrdinom bez ľudských slabostí, že aj on niekedy trpel tým komplexom neomylnosti, ktorý autor tak často vyčíta pápežovi. Pri realistickom zobrazení jeho osobnosti treba pripomenúť, že je podstatný rozdiel medzi Lutherom z roku 1517, z rokov 1520, 1530 a Lutherom v posledných rokoch jeho života. Autor sa však len letmo dotkol Lutherovho netolerantného postoja k novým a novovznikajúcim protestantským cirkvám (napr. anabaptistí), k sedliackym vzburám, a už vôbec sa nezmiňuje o jeho postoji k židom. Zatiaľ čo Pioví XII. vyčíta, že sa neozval na obranu židov (s. 199 - 202), nad Lutherovým agresívnym antisemitizmom (ako sa prejavuje napr. v jeho pamflete Von Juden und ihren Lügen - O Židoch a ich klamstvách) mlčí.

Autor podáva rovnako skreslený pohľad aj na Tridentský koncil (1545 - 1563). Zazlieva mu, že „sa ani slovom nezmienuje o reforme pápežstva, ktorá bola taká naliehavá, ani o pápežskom primáte a neomylnosti.“ Tvrdí o ňom, že „nemohol a nechcel byť ekumenickým koncilom jednoty pre celé kresťanstvo... bol skôr zvláštnym konfesijným koncilom protireformácie a bol vyslovené v službách novej rekatolizácie Európy... V druhej polovici 16. storočia viedla táto stratégia v Európe priam k záplave násilia, bitiek v mene viery a náboženských vojen (aké zneužitie viery a náboženstva!).“

Podľa H. Künga Tridentský koncil a jeho uvádzanie do praxe nesie hlavnú zodpovednosť za to, že „kresťanstvo stratilo dôveryhodnosť a čoraz menej sa zúčastňovalo na vytváraní náboženských, kultúrnych, politických a sociálnych vzťahov v Európe. Samo tak prispelo k procesu odpútavania sa od náboženstva, k procesu sekularizácie...“

V pohľade prof. Künga úplne chýba reálna predstava o tom, čo bolo cieľom koncilu. Koncil nebol zvolaný,

aby riešil „pápežský primát a neomylnosť“, ale mu išlo predovšetkým o redefiníciu vieroučnej nauky, obnovu disciplíny a vytýčenie smerníc katolíckej reformy. Podľa objektívnych historikov koncil bol v tomto ohľade úspešný. Küngov súd nad Tridentským koncilom je postojom zaujatého sudcu a ani na protestantskej strane nenájde veľa historikov, ktorý by súhlasil s takýmto skresleným názorom.

CIRKEV A MODERNIZMUS

Siedma časť knihy má nadpis „Katolícka cirkev verzus modernizmus“ a autor vynaložil veľa námahy, aby túto svoju tézu ilustroval vhodnými príkladmi. Cirkev ustanovuje Sanctum Officium Sanctissimae Inquisitionis a zavádza inkvizíciu, nevhodné diela dáva na Index zaká-

jeseň. Tak to signalizujú aj nadpisy posledných kapitol knihy: Reštaurácia namiesto obnovy, Zrada koncilu a Ďalší úbytok členskej základne Cirkvi. Ale H. Küng sa nevzdáva nádeje a očakáva. Jeho recept na uzdravenie neduhov Cirkvi je Ján XXIV., ktorý zvolá Tretí vatikánsky koncil a vovedie Cirkev do utópie podľa predstáv autora.

KRÁTKO O ĎALŠÍCH FAKTUÁLNYCH OMYLOCH.

V knihe sú aj ďalšie nedostatky, ku ktorým sa chceme vyjadriť iba v krátkosti:

Na začiatku knihy autor píše, že „všetci (Ježišovi) učenci bolo ženatí a ženatými aj ostali“. - Z biblických prameňov (na ktoré prof. Küng vždy kladie veľký dôraz) sa toto dá tvrdiť iba o

Kontroverzné dejiny

zvaných kníh, stavia sa proti pokroku, proti demokracii, potláča slobodu, prenasleduje každú uchýľku. Obeťami jej represálií sa stáva Giordano Bruno, Tommaso Campanella, Galileo Galilei. A autor uzatvára (mimoходом, celkom nesprávne); „Prírodné vedy sa z Cirkvi potichu vytratil. V nasledujúcich generáciách sa v katolíckych krajinách sotva našiel nejaký vedec.“ Nebolo tomu tak. Prírodné vedy vo Francúzsku, Taliansku a v katolíckych štátoch Nemecka mali rovnaký pomer priekopníkov vedy, ako malo Anglicko, Škandinávia, alebo protestantské štáty Nemecka. Keby som chcel byť ozaj jedným z oponentov Dr. Künga, mohol by som uviesť, že v katolíckych krajinách nahradili starý juliánsky kalendár moderným astronomickým kalendárom už v roku 1582, teda 100 - 200 rokov skoršie než v protestantských a 300 - 350 rokov skoršie než v pravoslávnych štátoch.

AKO ĎALEJ?

Jediným jasným miestom na tomto pochmúrnom obraze dejín Cirkvi je pontifikát Jána XXIII. a Druhý vatikánsky koncil. Ale to je len efemerná epizódka, lebo po krátkej a nádejnej jari namiesto plodného leta prišla sychravá

Petrovi (o ktorom sa v evanjeliu hovorí, že mal svokru). O Jánovi tradícia hovorí, že nebol ženatý. Ostatní apoštolí, ak boli vôbec ženatí, opustili svoje manželky, aby nasledovali Krista. Apoštol Pavol vyhlasuje o sebe, že nebol ženatý.

Na inom mieste čítame, že „v r. 451 sa (pápež Lev I.) spolu s rímskou delegáciou vybral do Mantovy rokovat' s Attilom“. - Toto rokovanie sa odohralo v r. 452 a nie v Mantove, ale na brehu rieky Mincio neďaleko Mantovy.

Inde sa dozvedáme, že „Karol Martel (vojenská „päsť“) chrániaci srdce Franskej ríše proti Arabom v roku 732 v Tours...“ - Martel znamená „kladivo“ a nie „vojenská päšť“ a bitka s Arabmi sa uskutočnila nie v Tours, ale pri Poitiers, čo je asi 100 km južne od Tours.

Autor informuje: „Zatiaľ čo ešte prebiehali pohrebne obrady za Mikuláša II., po búrlivom priebehu bol (arcidiacon Hildebrand) zvolený za pápeža... nazval sa Gregorom VII. (1073 - 1085).“ - Mikuláš II. zomrel v r. 1061, Hildebrand bol zvolený za pápeža v r. 1073. Znamená to, že Mikulášove pohrebne obrady trvali 12 rokov? Vôbec nie. Autor sa iba pomýlil. Po Mikulá-

šovi II. nebol zvolený za pápeža Gregor VII. ale Alexander II. a len po ňom prišiel Gregor VII.

Na inom mieste čítame: „Tieto bekyne“ (zrejme skomolenina od albígencov - kacirov)...“ - To je chybná etymológia. Názov „bekyne“ (v pôvodnej reči „beguines“) pochádza od mena ich zakladateľa, francúzskeho kňaza v Liege, Lamberta de Bégue.

O renezančnom pápežovi (po ktorom je pomenovaná Sixtínska kaplnka) sa dozvedáme: „Skorumpovaný Sixtus IV. (1471 - 1484), patrón dogmy o Nepoškvrnenom počatí Panny Márie... šiestich svojich príbuzných povýšil na kardinálov, medzi inými aj svojho bratanca Pietra Riaria.“ - Skutočnosť: Sixtus IV. síce za-

Spomínaný kráľ nebol Ludovít XIV., ale jeho pravnuke Ludovít XVI.

O pápežovi Pioví VI. autor tvrdí, že „bol zosadený...“. - Pápežov mohli zosadiť cisári Svätej rímskej ríše alebo aj koncil v stredoveku, ale nie na konci 18. storočia. Pius VI. bol síce násilne odvlečený do Francúzska, ale nebol zosadený a pápežom ostal až do svojej smrti.

O krátkom pontifikáte Jána Pavla I. sa dozvedáme, že: „Ján Pavol I. vládol 31 dní.“ - Ján Pavol I. bol zvolený za pápeža 26. augusta a zomrel 28. septembra 1978, čo je trochu dlhšie než 31 dní.

Na s. 219: „Počet kandidátov na kňazstvo a počet kňazov klesol na najnižšiu úroveň“. - Áno pokles počtu kňazov a rehoľníkov po r. 1965 je smutnou skutočnosťou. Ale dnešná kríza kňazských a rehoľných povolanií nie je v dejinách Cirkvi ojedinelá. A nie je ani globálna, postihuje iba západné krajiny. Dosiahla svoj najnižší bod v roku 1985 a odvtedy počet kňazov a seminaristov pomaly, ale sústavne stúpa.

ČO V DEJINÁCH

PROF. KÜNGA NENÁJDEME?

Kým prof. Küng venuje neúmerne veľa pozornosti niektorým pápežom a koncilom, prakticky nič nepíše napríklad o misiách a misijnej činnosti Cirkvi v Amerike, Afrike, Ázii a Oceánii. Nepíše o reholiach a ich vplyve na vnútorný i vonkajší život Cirkvi a memieňuje sa o premenhových pozitívnych stránkach dvetisícročnej existencie Cirkvi na svete. Jeho dejiny Cirkvi nielenže obsahujú veľa nepresností, ale majú aj príliš polemický tón a príliš sa sústreďujú na negatíva.

Viacere stránky jeho knihy sú úplným protikladom dejín písaných sine ira et studio (bez hnevu a zaujatosti). Sú viac ozabobou pápežstva než serióznou históriou. Pápeži sú vraj „najväčší vinníci za rozkol medzi západom a východom, za reformáciu, za križiacke výpravy, za prenasledovanie kacirov a upaľovanie bosoriek.“ Nespomíname však, že boli aj takí pápeži, ktorí zakladali univerzity, zmierovali bojujúce stránky, stavali nielen kostoly a paláce, ale aj nemocnice a starobince, nielen pokresťančovali, ale aj civilizovali barbarské a rozvojové krajiny, pomáhali zmierniť biedu, odstrániť hlad, hlásali a presadzovali pokoj a spravodlivosť.

V úvode svojej knihy odsudzuje „protikatolíckych kriminológov“, ktorí zneužívajú dejiny Cirkvi, „aby Katolícku cirkev všetkými možnými spôsobmi zvrhli z trónu.“ Na konci jeho knihy čitateľ má však dojem, že aj on často siahol po prostriedkoch, ktoré ho netia ani ako kňaza, ani ako historika.

V angličtine jestvuje niekoľko vynikajúcich jednozväzkových diel, ktoré majú širší záber a triezvejší pohľad na cirkevné dejiny, než je kniha prof. Künga, ktorá dnes vychádza na Slovensku už v druhom vydaní a so sprievodom pochvalných recenzií, ktorým sa dostáva široká publicita v dennej tlači. Prečo niekomu tak veľmi záleží na tom, aby sa práve táto kniha - plná chýb a písaná v polemickom duchu - preložila a ponúkala slovenskej čitateľskej obci.

PÁR SLOV NA ADRESU PREKLADATEĽA.

Knihu preložil známy a plodný prekladateľ zo svetových jazykov Oto Havrila. Práca, na ktorú sa podujal, vyžaduje nielen dobrú znalosť idiomatickej angličtiny, ale aj znalosť historickej a teologickej terminológie. Prekladateľ zvládol túto náročnú úlohu pomerne dobre, ale určité nedostatky mu nemôžno prehliadnuť.

Rušivo pôsobí nedôslednosť pri prepisovaní krstných mien neslovenských osôb. Niekdé používa slovenský tvar (Karol Martel, Karol Marx, Ján Wycliff, Tomáš More, Mikuláš Kuzanský...), inde ponecháva cudzí (Karl

Rahner, Charles Darwin, Francis Bacon, William Ockham, Pietro Riario...).

Vážnejším nedostatkom je nesprávne písanie niektorých vlastných podstatných mien. Francúzsky kráľ známy v anglickej literatúre ako Philip IV the Fair je v slovenčine známy ako Filip IV. Pekný a nie ako Filip IV. Spravodlivý. Meno „bohatého obchodníka z Lyonu“ sa v historickej spisbe vyskytuje v dvoch variantoch: Peter Waldo, alebo správnejšie Peter Valdes, nie však vo forme Peter Valdo. Anglická kráľovná Mary Tudor - keď už poslovenčujeme jej meno - by sa mala volať Mária Tudorová a nie Mária Tudorovna; Tereza Avilská (s. 130) sa v katolíckom kalendári uvádza ako Terézia Avilská; podobne ako Mníchov, Viedeň, Kolín... aj mesto Trier má svoje slovenské pomenovanie a síce Trevír.

Prekladateľ neberie ohľad na to, že v pokoncilovej katolíckej terminológii majú niektoré sviatosti nové pomenovanie. „Posledné pomazanie“ sa dnes nazýva „pomazanie chorých“. Nikdy sa n'aká sviatosť nevolala „vysvätenie“. Sviatosť, ktorú prekladateľ nazýva „vysvätením“, bola známa pod menom „posvätenie kňazstva“, dnes sa však volá „sviatosť posvätného stavu“. „Pokánie“ sa dnes nazýva „sviatosťou zmierenia“. Anglický výraz „the pilgrim Church“ možno síce preložiť ako „pútnická cirkev“, ale v katolíckych modlitbách a v omšovej Eucharistickej modlitbe sa hovorí o „putujúcej Cirkvi“. Lutherove „gravamina“ neboli „farchy“, ale „sťažnosti“. Podobne „rolnícke vojny“ sa v historických textoch a učebniciach dejepisu označujú za „sedliacke vzbury“ alebo „sedliacke povstania“.

Na niektorých miestach preklad pôsobí dojmom, že prekladateľ nepochopil autorov text. Napríklad, na jednom mieste prekladateľ uvádza: „Augustín... pokladal všeobecný právny primát rímskeho biskupa za samozrejmosť“. Z kontextu to však znie nelogicky a nepresvedčivo. To ma prinútilo siahnuť po pôvodine, z ktorej O. Havrila prekladal a tam stojí: Augustine... thought nothing of a universal legal primacy of the bishop of Rome. Aj malý anglicko-slovenský slovník poučí záujemcu, že „to think nothing of...“ znamená: pokladať za nič, mať nízku mienku o veci, ignorovať, atď., a nie: pokladať za samozrejme. Podobne nesúladne vyznieva fráza „nespravodlivé nábožné skutky“, ktorá v origináli znie: oppressive medieval piety of works a znamená: zaťažujúcu stredovekú zbožnosť.

Opisujúc spoločenské reformy, ktoré sa usilovala zaviesť Francúzska revolúcia, prekladateľ informuje, že „občianska konštitúcia kléru požadovala... desať nediel v roku“. Pôvodný text znie: The national civic constitution called for ... ten weekdays. „Ten weekdays“ znamená: desať pracovných dní v týždni (t. j. desaťdňové týždne namiesto sedemdňových) a „national civic constitution“ nie je „občianska konštitúcia kléru“, ale skôr „občianska ústava“.

Toto sú len niektoré ukážky toho, ako sa prekladateľ nepozorne potkol a dopustil chýb, ktoré potom uberajú na kvalite prekladu.

ZÁVER

Nakoniec len krátka osobná poznámka: Autorovi nezazlievam jeho postoje, ani nečakám, že zmení svoje názory. Od človeka jeho veku (narodil sa v roku 1928) by bolo príliš odvážne očakávať, že sa zriekne názorov, ku ktorým sa svojím subjektívnym myšlienkovým postupom prepracoval. V tejto recenzii som predložil iba niektoré faktálne chyby a nepresnosti, ktorých sa prof. Küng dopustil a nech si čitateľ urobí záver, či sú vierohodné a presvedčujúce argumenty vychádzajúce zo znalosti histórie, ktorá má také a toľké plytčiny.

FRANTIŠEK VNUK

Konferencia a výstava Pavol Strauss a katolícka moderna

V dňoch 11. a 12. septembra 2013 sa na pôde Fakulty stredoeurópskych štúdií UKF v Nitre uskutočnila medzinárodná vedecká konferencia Pavol Strauss a katolícka moderna, ktorej hlavným organizátorom bol Ústav stre-

doeurópskych jazykov a kultúr FSS UKF v Nitre, mesto Nitra a Múzeum Janka Kráľa v Liptovskom Mikuláši. Súčasťou konferencie bola aj vernisáž výstavy v nitrianskej Synagóge Pavol Strauss: Človek pre nikoho - člo-

vek pre všetkých. Za účasti a sprievodného slova rektora UKF v Nitre Libora Vozára, zástupcu primátora mesta Nitra Jána Vanča a poprednej slovenskej moderátorky a recitátorky Hildy Michalikovej bola dňa 11. 9. 2013 sprístupnená výstava, približujúca vzácne artefakty (ocenenia, osobné predmety, fotografie i osobnú korešpondenciu, pričom výstavné panely, mapujúce jeho život a tvorbu zapožičalo Múzeum Janka Kráľa v Liptovskom Mikuláši a jeho zostavovateľkou je historička Iveta Blažeková) osobnosti, ktorej duchovný odkaz prekračuje hranice Slovenska a začína oslovovať i čoraz širšie publikum v rámci európskej kultúry.

Na úvod konferencie, venovanej lekárovi, básnikovi a filozofovi Pavlovi Straussovi, narodenému v roku 1902 v Liptovskom Mikuláši, ktorý od roku 1956 až do svojej smrti (1994) pôsobil v Nitre, sa uskutočnila svätá omša v Univerzitnom pastoračnom centre UKF, ktoré nesie práve meno Pavla Straussa. Konferencie a výstavy sa zúčastnili nielen poprední literárni vedci a kultúrnymi pracovníci zo Slovenska a zo zahraničia, ale aj množstvo hostí.

Podrobnejšiu informáciu o diele Pavla Straussa prinesieme v budúcom čísle.

JÁN GALLIK

Na snímke: Jozef Strauss, syn Pavla Straussa, sa prihovára účastníkom konferencie

Zohrievanie duše

Ladislav I. Lajčiak:
Milujem ťa láskou večnou
Bratislava,
Post Scriptum 2009

Ladislav Lajčiak (narodený roku 1945 v Ružomberku - Černovej), dlhoročný pracovník Matice slovenskej a neskôr Slovenskej národnej knižnice v Martine, sa začal aktívne venovať literatúre v polovici šesťdesiatych rokov minulého storočia. V rokoch 1969 - 1973 spoluvydával samizdatový časopis Emanuel. Prvá samostatná kniha poézie mu vyšla v roku 1987 pod názvom Tiesňové volanie. Vydal aj ďalšie knižné súbory vlastnej i prekladovej tvorby. K novším patrí zbierka duchovnej poézie nazvaná Milujem ťa láskou večnou.

Básne obsiahnuté v zbierke sú z formálneho hľadiska členité, majú nezvyčajnú štruktúru a osobitě strofické členenie. Dotvárajú ich citáty, zväčša zo Svätého písma, organicky včlenené do textu. Básnik chce podnietiť hlbavé a opakované čítanie, čo korešponduje s obsahovou náplňou veršov, s ich poetickým výrazom aj grafickým usporiadaním. Ide o meditatívnu lyriku, ktorá na jednej strane hraničí (a prelína sa) s filozofiou či teológiou a na strane druhej s modlitbou.

Lajčiakove básnické texty sa vyznačujú rytmickou a veršovou nepravidelnosťou, zjavne tu ide v prvom rade o čistotu a úprimnosť výpovede; forma je na to, aby sprístupňovala obsah. Jeho tvorivú metódu nám môže ozrejmíť citát od Czesława Miłosza, ktorý nachádzame v úvode knihy: „Jazyk literatúry 20. storočia bol jazykom neviery. Uživajúc ho, mohol som vy-

jadriť len čiastočku svojho veriacieho temperamentu.“

Básnik sa usiluje vyjadriť náboženskú skúsenosť a duchovné poznanie prostredníctvom moderného básnického jazyka - „jazyka neviery“. Ťažká úloha, ale treba povedať, že Ladislav Lajčiak ju zvládol so ctou. Výpoveď lyrického subjektu pôsobí autenticky, prináša pozitívne posolstvo a má charakter hodnoverného umeleckého svedectva o osobnej ceste k Bohu.

Žijeme v čase narastajúcej ateizácie. Na kresťanstvo sa útočí zo všetkých strán. V tomto ovzduší je ťažké veriť, ale náboženská viera potrebuje byť skúšaná. O vieru treba viesť zápas, treba si ju v istom zmysle zaslužiť, „stále ju nachádzať, stále sa v nej utvrdzovať“. Takáto viera „nezmalátnie a nezovšednie, nestratí svoj zápal“.

„Priятие nadprirodzena ako reálneho faktu býva celoživotným skúšobným kameňom viery...“ Ide teda o tajomstvo, ktoré treba prijať. Inak bude náš pohľad na svet neúplný. Bez duchovnej potraviny budeme trpieť - povedané slovami F. X. Šaldy - materiálnou krátkozrakosťou. Lajčiakov lyrický subjekt konfrontuje svoj svetonázor s názormi iných. Uvedomuje si rozdielnosť postojov a prístupov k pravde: „A čo je pravda? Rehlí sa podnes vyznávač ničoty...“

Hlbinné spoločenstvo s Bohom, prijímanie „ničím nenahraditeľného Božieho tepla“ básnik nazýva zohrievaním duše. Je to jeden z najsilnejších básnických obrazov tejto knihy, potvrdzujúci autorovu pozitívnu zaujatosť. Zbierka Ladislava Lajčiaka Milujem ťa láskou večnou predstavuje autentickú duchovnú poéziu, čerpajúcu z prameňa kresťanstva. Osloví a zaujme asi iba tých, ktorí sú ochotní a vnútorne pripravení prijať jej posolstvo, čo netreba považovať za negatívum, práve naopak - je to znak zrelosti.

JÁN MARŠÁLEK

Výzva predsedu Matice slovenskej

Naša Matica v 150. roku sa od svojho zakladajúceho valného zhromaždenia - ktoré sme si dôstojne pripomenuli v prvých augustových dňoch v Martine za účasti významných predstaviteľov nášho spoločenského života - ocitla pred ďalším valným zhromaždením. Je tu príležitosť diskutovať o tom, akým smerom sa má ďalej uberať naša historicky osvedčená ustanovizeň. Sme však svedkami akejsi čudnej predvolebnej kampane, v ktorej akoby mala Matica zhorieť. Sme svedkami až neveriteľného „zapalovania ohňov“ a doslova bičovania matičnej i nematičnej verejnosti, nekorektných útokov a „pálenia mostov“. Nie, priatelia, tade cesta nevedie! Ak chceme aj po 18. a 19. októbri t. r. skutočne žiť pre Maticu, jej vzácnych členov, ktorí viac dávajú, ako berú, zastavme sa!

Vyzývam všetkých členov i priaznivcov Matice slovenskej, osobitne uchádzačov sa o posty v Matici, aby sme neprekročili pomyselnú „červenú čiaru“, rámeč slušnosti, aby sme sa držali zdravého ľudského rozumu. V dobe neobmedzených možností, keď nič nie je tabu, držme sa osvedčených matičných princípov tolerancie a miernosti, robme všetko vo vedomí, že ide o viac ako o osobné patálie. Že sú tu a prídu ďalšie dni, keď sa od nás očakáva a bude čakať činorodá práca a nie hašterenie sa. Ak má naďalej ostať naša Matica ochrankyňou a duchovnou oporou slovenského národa, musíme pevne stáť uprostred národa a nie od neho nezmyselnými útokmi utekať. Našou úlohou je predsa zjednocovať slovenskú spoločnosť, ostať aj v chaose sveta a Európy zárukou tradičného hodnotového systému, prinášať to, čo iní nepri-nášajú - pokoj a istotu. Prosím preto všetkých: nerobme nič, čomu tliekajú naši nežičlivci, zachovajme mieru a zdravý rozum. Nech nám v tom pomáha Boh!

11. septembra 2013

MARIÁN TKÁČ,
predseda Matice slovenskej

(Pokračovanie z predchádzajúceho čísla)

31. júla 1945

Zimno, popícha. Raňajky: čiernu vodu bez cukru, bez kávy a kúsok chleba sme zhltili ako vlci a teraz ľudia v tábore sa potáčajú ako muchy na jeseň. I čas je už taký jesenný, hoci zajtra bude prvý august. Ale i to je dobré, lebo bolo tu stále plno ovadov, zdochárok a špinavých múch okolo latrín, že denne som mal 20 - 25 uštipnutých opuchlín. Teraz zmiznú.

Ten zbitý boxer volá sa Pelzer a neumrel.

Hovori sa o mladých 18 - 20 ročných, čo sa tu pýtajú, prečo ich trescu. Od roku 1933, odkedy v škole, atď. len jedno učenie poznali - národnosocialistické - mysleli, že je vecou cti a povinnosti trpieť, bojovať, hladovať, stratiť nohu, ruku, oči za to, čo ich učili a čo mali rozkázané. Keby rozkaz nespĺnili, tiež sú potrestaní - a dnes za to ich zatvorili a musia hladovať a sú bití. Kto sám od-seba spáchal zločiny proti ľuďom, zabil alebo zbil iných, nech si to odpyká, ale my? Tak sa pýtajú. Je to úžasné, celú mladost' doteraz obetovali, pretrpeli, aby teraz trpeli ďalej a zhnusili sa sami sebe. A predsa sa im tak strašne chce žiť.

Churchill sa vraj nevráti do Potsdamu po porážke. Attlee ho volal, ale odmietol (podľa novín). Človek do toho spoza drôtu nevidí, ale do budúcnosti odtiaľto vidieť. Po napoleonských vojnách na viedenskom kongrese aj porazení mali práve také slovo ako víťazi a prišiel pre väčšinu Európy storočný mier a pokrok. Teraz?

Takzvaný reutnag, čo značí vedúci stavov, Dr. Kiss Karol, ktorý je tu vari jediný zbožňovateľ Szálasiho, rozprával včera: Mal som dieru na topánke, išiel som do dielne, vysvetlil som, čo chcem a nejaký marha - Nemec ma vyhodil dvermi, ba ešte mi aj prst prisekol dvermi, rozzúrený vběnem znovu do dielne a predstavte si, americký vojak ma kopol do zadku, že som vyletel, ale najstrašnejšie v celom bolo, že som nemal cigaretu a nemohol som si uspokojiť nervy, išlo ma roztrhnúť. Kiss ešte stále sniva o veľkom Maďarsku pod vedením Szálasiho, človek sa len usmieva.

Dnes - ako každý deň. Nová správa, že už zajtra svätosväte začnú prepúšťať, verí tomu skoro každý - a pracuje sa ďalej na stavbe troch nových veľkých barakov.

Keď sa raz na jeden deň zlepšila strava, ešte aj starý vážny gen. Begič videl v tom dôkaz, že Amerika zmenila svoju politiku, že postavila sa proti Titovi a za Paveliča. Taký je tábor - ako dieťa. Ako hladujúce dieťa, ktoré všetko uverí a má fantáziu ohromnú. Ja sa usilujem reálne vidieť. Uvedomujem si, čo môže čakať členov vlády každého štátu, ktorý bol v spojení s Nemcom. Veľké mocnosti aj keby chceli, akosi nemajú bunky a podmienky poznať, prečo nutne muselo Slovensko - ani nie trojmiliónové - ísť s Nemcom, keď ono dostalo od Anglicka a Francúzska akoby placet na svoju politiku európsku už roku 1938 a keď sa roku 1939 v pakte spojili s ním aj Rusko. Mój brat, roľník, stotočný slovenský človek, bol vari tri a či štyri razy zatvorený po roku 1938 v maďarských žalároch, že bol proti násilným kúskom maďarským, čo by bolo z neho a zo všetkých slovenských ľudí, keby sa aj odtrhnutí Slováci neboli opierali o štát a o jednotu slovenskú ako - tak, ale predsa len podporovaní i Nemcami - i keď z taktiky - proti Maďarom?! Dnes možno brat je zase zatvorený boľševikmi, lebo vždy bol proti nim a je mi bratom, titul je možno: bol v maďarskom vojsku narukovaný, keď obsadzovali Juhozápad alebo Rumunsko. To bude vedľajšie, že telom - dušou sa bránil proti tomu. Alebo mu pripisujú, že kartu z „frontu“ písal po maďarsky, hoci práve on dal materiál pre moje reči proti maďarským metódam, že ani len písať nesmie slovenský vojak v Maďarsku po slovensky žene a deťom, hoci tie po maďarsky nevedia.

Vieme už, ako je to so spravodlivosťou veľkých, keď ide o malých, a preto sa reálne pozerám do budúcnosti. A to aj rodiny. Ale zato nezúfám, hoci ťažko sa držať v tomto hladujúcom, nervóznom prostredí, kde stále počuvas o samovraždách, o bitkách, o tom, kto odpadol, o bitkách - myslím pre chlieb, pridelenie jedla, pri rozdelení spoločne „organizovaných“ zemiakov, repy, kapustných listov, kláskov z poľa a rozličných odpadkov z americkej kuchyne, alebo špačkov. Aj pri najčernejších eventualitách vidím budúcnosť dosť dobrú. Bude treba, pravda, zrieknuť sa temer všetkého pohodlia, čo je ináč nie potrebné pre dobrý život. Viem si predstaviť, že po rokoch pracujem hoc aj ako robotník alebo sluha, no možno ako korektor v tlačiarňach alebo gazda na nejakej farme dobre situovanej amerického Slováka a deti pracujú tiež a po večeroch sa učia spolu so mnou a môže v tom byť viac radosti, ako v náhodilom a vrtkavom veľkopánstve. Rád by

som pripraviť ženu a deti aj na možnosť, že dlhšie budú musieť bezo mňa. Vedomie toho ma strašne tlačí. Každý jeden deň bez nich je mi ťažký - aj keby som vedel, že o týždeň - dva idem k nim, o čo strašnejšie je žiť v tom, že azda roky prejdu a budem bez nich. Nejde o hlad, zatvorenie, o strach, čo bude v nasledujúcej minúte dňa alebo noci - táto vec na miľosť neznámym vrtkavým ľuďom vydaného človeka si zaslúži osobitného spracovania raz - ale o to, že každú hodinu budeš musieť myslieť, či všetci žijú, či majú čo jesť, či nemrznú bez prístrešia. Je pravda, mnoho tisíc a stotisíc rodín je dnes tak, ale len veľmi málo je v položení mojom. Nie že by pre minulosť ma bolelo a trápilo svedomie i srdce - hoci

ALEXANDER MACH

Očakávania... s nádejou

Denníky, odkazy a listy. Marec 1945 - júl 1947

Gejza Medrický, P. Hletko, za nim Milo Urban, Karol Sidor, za nim Alexander Mach. Jún 1938

som sa možno mýlil a zaslúžim si aj tresť - ale pre budúcnosť mám vše ťažko v srdci. Nie pre príčinu - ale pre cieľ. Kto má deti, má zodpovednosť, ale ako sa starať, keď som tu bezmocný. Táto skutočnosť robí z každého dňa celé veku ťažobu, obáv, ale za to - vravím, verím a nezúfám a cítim v tom modlitbu detí a lásku ich, najmä však Teba, Eržika.

1. augusta 1945

Prvý august, jedenásty týždeň v tomto tábore, ktorý tu nazývajú tábor hladu. Po prvých ťažkostiach človek si aj na toto navykne, hoci stále sa búri a počúva zlé reči, ale drží sa. Včera večer nástup, možno bude mať ozvenu aj vonku a na vyšších amerických miestach. Otvorene sa povedalo: hladujeme, ale za to nemá zmyslu robiť hladový štrajk, čo už mnohí žiadajú a pravoslávni včera znovu sa rozhodli začať štrajk. „Upadáme, strácame sa, nechceme prísť o život následkami tohto hladu, a preto na upozornenie chceme hladovať“. Zase som ich odhovoril. Američania sa o taketo veci nestarajú. Včera dvaja z tábora ušli, boli na vonkajšej práci. Dnes nikto nešiel na prácu, teda nebudú obedy. Ušli takí, čo sú z kraja Rusmi obsadeného. „Aj ja, aj ja by som ušiel ta, keby bol z toho kraja“. Počúť reči: „Nech ma odstrelia, než by som tu mal pomaly a dlho umierať.“ Aj Maďari si zúfajú už. Farkas Akos, budapeštiansky mešťanosta, včera chcel sa obrátiť na „Amis“, aby ich osobitne vzali „a keď tu máme pomriete, nech umožnia ešte raz vidieť rodinu“. A plačú. Je to pochopiteľné, ale márne a škoda si pláčom ničieť kalórie. Treba byť chlapom, hovorím každému, hoci vo mne je azda viac než v nejednom rozplakanom vzpiernia sa a bolesti, že nemôžem k rodine. Avšak i to viem, cítim, že každá obeť vedome osobne prežitá a obetovaná s určitým úmyslom ako modlitba, prinesie ovocie i osobe i jej rodine i veci, pre ktorú chce pracovať.

Zase vidím, ako nebezpečné je chcieť výnimky. Skoro všetci doplatili na to, že im bolo chvíľu lepšie. Ktorí poslúhujú vonku v amerických bytoch, kuchyni, atď. sú vystavení najhorším mukám. Občas, zriedka im síce hodia niečo zafajčiť alebo zajesť, ale kým to príde, trasú sa celé ho-

diny, celé dni v očakávaní, v závisť, nenávisti, ktorá sa mení v otroctvú a temer psiu poníženosť, keď niečo dostanú. Ešte ťažšie je - povedal včera Wadlinger - vidieť tú dobrotu, konzervy, chlieb, syr a nedotknúť sa, lebo ináč bitka a tresť pre všetkých. Keby tak sem dali dnes Hitlera, Himmlera alebo Bormanna, tak by ich títo hladujúci „nacisti“ pozabíjali ako vinníkov, a to by bola azda najhornejšia muka pre nich, byť zabíjaný tými, ktorí im roky a roky volali heil.

Spomínaný už holandský profesor včera skoro zle pochodil. Stále je pri ženskom oddelení a cez drôt od rána do večera pozerá sa na svoju bielu ženu. Je to dojímavé, ale je to zakázané. Dôstojník

nehladujú, aj keď sú v biede. Naopak, tak si to vysvetľujem, že do života vyjdú lepšie. V ťažkostiach sa stanú silnejšími, len aby ich nezlomili a neskrivilili biedy tela i ducha. Eržulka by mala všetko urobiť, aby ich mravne a duchovne držala na výške. Najmä v biede si treba dávať pozor na ľudí, Martušku treba stále šikovne, nenápadne upevňovať, aby sa mravne, ale zdravo držala. Neprijat' ľahko nikoho za priateľa. Čím dlhšie skúmať a zdržiavať sa od dôvernosti k neznámemu, nezhazdovať. V takýchto časoch každý je vlk tak trochu a kto nie je, donúti ho iní. Treba sa stúliť, držať pohromade v rodine, chrániť si svoje a zostať čistý. Takú radosť tu mám, keď si poumývam všetko, keď pozametám, poutieram túto biednu chatrč a keď oholený, čistý môžem si pozrieť fotografie ženy a detí a vziať si Bibliu alebo ruštinu a učiť sa Puškinove verše naspamäť. Čím menej počúvať čierne náreky a čím viac byť sám - vyrovnaný a čistý. To utužuje a drží v sile.

2. augusta 1945

Dnes bolo fotografovanie. Ako zločincov, odpredu a z boku s číslom na prsiach, vo väzenskom obleku. Ja mám číslo 1842 - 5 (X.7). Aj dnes som zmokol v práci pri stavbe barakov. Krátky tuhý lejak. Strava čoraz slabšia. Pod jej dojomom zúrenie v tábore a ťažko aj serióznejších tu presvedčiť, že človek nesmie robiť ani pripustiť úsudky, až svetónázorové konzekvencie o Amerike, o Rusoch pre a proti podľa toho, koľko sme dostali jesť. A s tým hladom nie je to tak zlé. Dnes na večeru nám dali veľké uhorky a ocot, pokrájali sme si ich a nasýtili sa každý až radosť. A ešte na jedno sa zabúda: Američania neprišli kŕmiť Nemcov a nás nevyberajú. Keď nás, Slovákov, Nemci okradli idúc do evakuácie z donútenia, keď nám Nemci pobrali autá a deti so ženami vyhodili do priekop - čo sa má kto čudovať Amerike. S Nemcom sme boli spojenci a s Amerikou, z paktu vyplývajú, vo vojne. No to neznamená, že som prehodil. Keby nie Nemci, ale Hotentoti boli najväčší v susedstve a od nich závisel osud Slovenska a otázky štátu, tak budeme takú istú politiku robiť po boku Hotentotov.

3. augusta 1945

Piatok. Včera a dnes medzi Nemcami zúfale reči o potsdamskom rozhodnutí, čo sa dozvedeli cez dosky kuchynské, kde americká stráž má rádio. Aj takí, ktorí boli proti nacistom a tu viedli v ostrých rečiach proti Hitlerovi, sú zúfali. „Iného východiska niet, ako komunizmus“. Zdá sa, že najdivší boľševici sveta budú Nemci. Hovorila veľmi sympaticky o Rusoch, pochvaľujú si Stalina a zúria proti Angloameričanom.

4. augusta 1945

Včera i dnes chladno a dažď. Augustová zima a hladné žalúdky charakterizujú život v tábore. Ľudia sa začínajú nenávidieť a len málo je tých, ktorých hlad zbližuje. Vladyka Paladyj chce predať zlatú desaťkorunu austrijskú za cigarety, lebo už nevláde aj hladovať aj nefajčiť. Niekoľko málo vážňov má ako tak extra jesť. Od nás Marx a Fera. Marx, ten chce pomôcť aj iným, niekedy donesie krajček chleba. Fera nikdy. Keď som mal, dával som mu cigarety, atď., ešte aj košeľu, teraz on tajne si zjedá z toho, čo si vie uložiť. Je tenký, ale zje viac ako dvaja. Chudák, i keby tri extra dostal, nestačí mu. Tu len sila ducha pomôže. I dnes sú pekné úbočia Bavorského lesa, ktorý je tu od nás na východ v krásnej čiare. I dnes sú zaujímavé mračná, každú chvíľu iné.

5. augusta 1945

Maďari tu majú „lovagias ügy - rytiersky prípad“. Dvaja - Radó od žandárov a Cserefalvay, ktorý stále klame, sa povadili. Rado mu povedal: „No, starý, nemáš nejakú novú lož?“ - Z toho výzva k súboju, pomenovali si poverencov - provokovali sa, poverenci zasadli. Je to tajné, ale každý o tom vie a smeje sa.

Napoludnie vojak vystrelil na jednu ženu. Na tabuliach je zákaz priblížiť sa k tábore, ona tu má muža i dufala, že ju pustia, bola poranená. Mohlo sa to aj horšie skončiť.

Tento týždeň som hovoril s gréckym ministerským predsedom Logothetopoulusom, ktorý bol predtým ministrom školstva. Je to chýrny chirurg. Vo Vilshofene má rodinu, kde má byť aj Moja. Odsudzoval Nemcov, trpko hovoril o ich nešťastnej politike v Grécku. Terajší vývoj v Grécku pokladá za dobrý. Chce sa vrátiť domov. Je nacionalista a vlada je silne nacionalistická - aj predseda aj viceprezident - patriarcha, ktorého Logothetopoulos menoval. O Macedóncach hovoril, že sú Gréci, ktorých sú asi 3 milióny a nepatria a ani nechcú k Bulharom. Balkán bude ťažký problém. Podľa Chorvátov bude akiste macedónska republika osobitný celok daný do

zväzku s niektorým štátom. Rusi budú ju chcieť k Bulharsku, Angličania ku Grécku a chcú ju aj Srbi.

Dnes boli dojmavé pravoslávne bohoslužby. Staré ponuré spevy, krásny Otčenáš. Verím, staroslovanský Magnificat, to znelo v ušiach uspokojujúcim dojmom a kázalo oddať sa do vôle Božej. Do toho občas zaznel veselý krik za drôtom sa hrájúcich amerických vojakov. (Bohoslužby bývajú v stolárskej dielni.) Katolícka omša ani dnes nebola.

Bol pekný, snečný deň. Dobre padlo zahriať sa po dňoch dažďa a chladu.

6. augusta 1945

I dnes pekne. Od barakovej stavby avanzoval som do stolárskej dielne, kde je aj Begič a Ludin. Pokračovanie v ruštine. Je zaujímavé otvoriť uši na natterberskej strane, kde sa prechádzajú tí, čo sa ticho učia. Sú tu španielski komunisti z nemeckých koncentrákov, Bulhari, Srbi, Makedónci, Chorváti, Gréci, Rumuni, Maďari, Belgičania, Holanďania - flámski, valónski - Belgičania, dánski, nórski, nemeckí, poľskí, ukrajinskí, ruskí, litovskí, estónski, ba aj anglickí internanti, ktorí te-mer všetci s tým začnú: len tak som vedel, prečo som vlastne tu. Grécky ministerský predseda nechápe zatvorenie. Mnohí sú tu takí, čo sa bili s SS a teraz SS im rozkazujú aj v najdôležitejšej veci - v kuchyni.

Včera večer zamyslel som sa nad scénou, idúc okolo jedenástej z nočného cvičenia pri vodovode (to, aby som si udržal a na zimu pripravil telo). Z baraku amerického, kde je bar, počujem hrať. To ... , ktorý bol u SS vedúci táborového oddelenia rozhlasu, vyhráva americkým vojakom. Ešte i dnes je presvedčený, že Nemeč je prvý a nad všetkými na svete a nadovšetko SS, ale zato hrá a klania sa podlízavo až americkým ž. chlapcom čakajúc nejaký špaček. Ale čo hral, bolo pekné. Ako zamyslený počúvam, vidím v tieni väzňa, lezie k mrkve a „kradne“ - a vidím, celá organizovaná kompánia .

Hlad. I ponáhlal som sa zabudnúť. A spal som skutočne dobre, lebo noci sú chladné. Každý deň sa zamestnávam obnovením si scény niektorej zo života s deťmi a je to nádherné, ale i bolestné niekedy. Dnes som si tak živo predstavil, ako sme chodili pre mlieko k Šuhajdovi alebo ako raz Paľko vtípne napodobňoval moju chôdzu a pozdrav.

Dnes dopoludnia nadporučík s Waldekom ide pred barakmi. Jeden invalid pozeral sa kdesi zamyslene, nezbadal čo sa deje a keď chcel vyskočiť, už mal zaucho prvé na líce, ktoré obetovale vlasti. Ten invalid iste rozmýšľa: plnil som rozkaz, ranený, vyoperovali mi lícnu kosť a na to miesto uderili ma ako trest - ale za čo, za čo?

Šerockij a ešte niekoľko filozofujú nad novým fotografovaním. Najprv odfotografovali asi 2 500 ľudí, každého dvakrát. Potom na samom konci zistili, že aparát bol zle postavený a väčšine chýbalo čelo, niekomu aj oči a nos. Musia to znovu. Budú nás tu držať ešte mesiace a nakoniec zistia, že vo väčšine prípadov stal sa omyl. Ale keď sa človek domáha, aby ho aspoň vypočuli, môže zle pochodiť, zbijú ho. Trpká sa ponosujú na svoj osud. Šerockij bol aj v bolševických žalároch a táboroch, ale takto vraj ešte nehladoval, ako tu hladujeme.

Dnes v stolárskej dielni ako prvú prácu doniesol som do baraku ohobľované dve tyčky na prášenie šiat, prvý vyprášime môj zimmik na Tábyho chrbte, lebo celý mesiac som ho ani raz nevykefoval. Po práci dali essenkarty . Vedúci stolárskej dielne v zúfalstve od hladu spomínal ...

7. augusta 1945

Utorok. Tri mesiace od kapitulácie. Kedysi sme sa báli aj nemeckého víťazstva aj nemeckej porážky. Po troch mesiacoch vidieť, že bolo to odôvodnené. Keby sme súdili pod dojmom toho, čo sme prežili - aj pri očakávaní najhoršieho sklamali sme sa, lebo čo prišlo, to je ešte horšie a je to zlo v takej forme, v takých spôsoboch, že pod jeho dojmom človek by mal zúfať. Hlad stále neznesiteľnejší. Včera jeden zase ušiel, bol strelený a priviezli ho späť. Leží. Lekárom povedal: pre hlad je jedno, ako zomriem. Chcel k Rusom, že tam už bol a tam je lepšie. Čo doteraz ušli, všetci ta. A je tu propaganda vášnivo protiamerická z toho všetkého. Napríklad, keď starý človek sediaci pred barakom nezbadá kto ide, na mieste je potrestaný americkým mladíkom. Je to síce pochopiteľné, ale to sa rozšíri a z každej takej príhody rodia sa noví bolševici. Azda sa spamätajú na oboch stranách.

Som presvedčený, že svet pôjde ináč, než by sa zdalo pod dojmom prežitej chvíle, toho, čo sa práve deje a nás osobne dotýka. Pod takýmto dojmom nemožno vážne posudzovať svetový vývoj. Ten pôjde svojou cestou. Ťažko hádať, ale verím, že po 2 - 3 rokoch ľudia budú vytriezvení z bolševizmu, ale koniec bude aj liberalizmu. To, čo bolo pod Nemcami, bolo zlé, ale zaiste je horšie, čo je pod bolševikmi v Poľsku, Litve alebo Rumunsku. Poučenia a porovnania povedú k socializmu, ktorý neodhodí kresťanstvo. Páči sa alebo nie: bude to socializmus národný, ale bez ľudských názorov o Herrenvolk , o menejcenných národoch a bez vraždení a bez koncentrákov . Nemci sú vyliečení, bolševici budú vyliečení - a niekde sa to tak stretne, že i malé národy budú môcť žiť v svojich štátoch podľa svojho, ale v takých zväzoch, aby nemohli prepadnúť šovinizmu a biede.

Zaujímavý rozhovor s Litovcami o Valdemarasovi , ktorý bojoval proti fašizmu a - bolševici ho odviekli na Sibír, o Smetonovi , ktorý bojoval proti bolševizmu vraj ako fašista a utiekol pred Nemcami. Litovci neveria, že by sa postdamské Poľsko udržalo. Hladní, ale plní nádeje dlho do noci sme diskurovali o tom všetkom a dali sa pozvzbudiť, že neslobodno zúfať. Litovská vláda je v Regensburgu, ale vraj na slobode.

Dostal sa nám do rúk Yank, časopis vojakov amerických z 29. júla 1945 - má článok „The Czech New Deal“ od A. Eckera. Hovorí o Mandlovej , ktorá zradila, a preto teraz v bunde pracuje pod strážou Červenej armády na cestách; potom o Masarykovi , ktorý chcel z Československa mať kotol, kde by sa všetci uvarili, pomiešali a zjednotili - Česi, Slováci, Nemci a Maďari. Ale sa to nepodarilo, Nemci zostali Nemcami, preto ich teraz vyvezú z Československa. Niet áut, taxíkov, piva, vína, všetko vzali Nemci. Kollaborant č.1 Hácha zomrel vo väzení, Moravec samovražda. Na Masarykovom štadióne nemecké rodiny čakajú na vyvezenie. Vlaky odvážajú mužov 18 - 45-ročných a ženy 17 - 30-ročné do Ruska. 800 000 Nemcov odvážajú do Nemcka. Zabavili 5 miliónov jutár pody z 270 000 statkov, ktorú rozdelili po 20 jutár. Podniky budú patriť ľudu. V Kolben-Daněk 6 000 robotníkov si zvolilo radu, ktorá menuje vedenie podniku. V divadle ruské drámy, program československy vytlačeny. Emil Burian vrátil sa z Dachau. V Prahe padlo údajne 14 000 ľudí, ale sa to vyplatilo. Je 19 ministrov, 5 ministrov podpredsedov.

8. augusta 1945

Písomne som vyzval Waldeka, aby dal písomné potvrdenie o cennostiach, ktoré prevzal od mojej rodiny, keďže len čiastočne sú naším majetkom (ostatné patrí dvom švagrinám a väčšina Dr. Kuchárovi). Ide o existenciu mojich 5 detí a dvoch ďalších rodín. Ak to Waldek neurobí, musím vec oznámiť veliteľstvu - v záujme rodiny, o ktorú aspoň tak sa musím starať, že ju zachránim pred zneužívaním.

Američania iste zariadenia, aby neboli okradané nevinné deti. Dnes som náhodou videl amerických chlapcov pri umývaní. Skoro každý druhý mal pátričky na krku. Väčšinou sú dobrého srdca, i keď musia prísne zakročovať, keď je rozkaz taký. Nesmie sa priniesť zemiak alebo uhorka z vonka alebo nesmie si nik odtrhnúť fazuľu, čo uprostred tábora nasadili a ťažko je hladnému, ktorý omdlieva, ale zákaz je zákaz, a preto sa zdá, že Američan je bez srdca. Kde však môže, až dojmavým spôsobom dokáže, že je dobrodúšny. A tvrdým Germánom, ktorí nepokladali za ľudí a menovite za seberovných ani Poliakov, ani Rusov, Čechov, ani nás Slovákov - i keď v našom prípade my sme sa vedeli najlepšie ubrániť - je potrebné dokázať, že musia byť ľuďmi. Dnešné ich poníženie a utrpenie stane sa ich záchranou a požehnaním pre ľudstvo. Ja v to pevne verím. K tejto viere by som tu rád naučil zúfalých, ktorí v bolševizme vidia možnosť pomsty Angloameričanom. Hladujúci tábor je pochopiteľne zboševizovaný, ale keď všetko dostane svoj zmysel viditeľne a pochopia, čo je bolševizmus v praxi, neverím, že rozumný európsky a kresťanský citiaci človek prijal by bolševizmus. Zdravý, kresťanský a národne chápaný socializmus vyvedie Európu z chaosu, aj keď za cenu krvavých skúseností s bolševizmom. Možno Rumunsko, Maďarsko, Slovensko, Poľsko i ostatné krajiny potrebujú vidieť, čo je bolševizmus, aby potom boli vyliečení, takisto ako Nemci potrebujú skúsiť, čo je národ tak trestaný, ako oni trestali bez príčiny toľko národov Európy. Potom príde vy-

rovnanie i medzi národmi, i v dušiach jednotlivcov, k čomu hlad je dobrým majstrom.

9. augusta 1945

Včera večer konečne som sa odhodlal oznámiť vec s hodinami a o polhodiny už som bol volaný. Waldek totiž vzal od mojej rodiny cennosti ženy, detí, dvoch švagrin a hodinky, ktoré jej zveril Dr. F. Kuchár pri evakuovaní svojho hodinárskeho obchodu. Waldek nahovoril, že dostanem o tom ja potvrdenie, že cennosti sú uložené u komanda vo Vilshofene, kde sa mala familia presťahovať a cennosti budú slúžiť ako garancia pre cestu do Ameriky, kde by sa umiestnili. Už šiesty týždeň odkladá Waldek, čo dávno prisľúbil, na druhý deň. Ide o deti a ženu, preto som musel vec ziať u komanda vybaviť. Dúfam, že všetko bude správne pre rodinu zabezpečené.

Sú tu traja Rusi, otec a dvaja synovia. Jedného syna „špačkára“ včera vypočúvali, potom ho zanesli do nemocnice. Výsluch robil Srb.

Dnešok pod dojmom vyhlásenia vojny Ruskom Japonsku.

Nevieme sa už pozerat' na malé cigánstva Tábyho, ktorý dostáva „vedľajšie“ z kuchyne od tam mestnaného. Tají to, aby nám nemusel dať, ako my dáme, keď nič „zorganizujeme“ za cigarety.

V noci lejak. Sen o Bratislave - Novomeský.

9. augusta 1945

Smutný, daždivý deň. Celú noc lialo. Teraz poprcha od rána. Takýto čas má vonku svoju tichú krásu. Tu priliš tlačí, celú noc akosi pridusený je človek. Na poschodovej posteli viac je človek hore, než spí. Celú noc plietli sa mi sny a polosny o Bratislave, o bratovi a Mederákoč , o Novomeskom. Vrátil som sa tajne a hovorili mi, že by sa familia mala tiež vrátiť, mne sa nič nemôže stať, teraz sú všetci viac za našu vec a nás, ako predtým. Tak mi hovorili všetci vo sne...

Šerockij mi rozpráva, že vladka bol u dobitého Rusa (volá sa Oleg Berner) v nemocnici dať útechu. Má rozbité kosti líce, čelo a hlavu ťižasne zapuchnutú a blúzni. Bolo z toho medzi Rusmi a Ukrajincami roztrpenie. Dnes má prísť americký generál. „Kľakneme pred ním, len nech na seba upozorníme“.

Starý Berger (Vladimír) je pôvodne ruský Nemeč. Za prvej vojny ušiel pred bolševikmi do Anglicka, kde doniesol zachránené hodnoty vraj a dostal uznanie od anglického kráľa. Jeho deti sa narodili v Anglicku. Mladší syn Alexander je tu najlepší šachista, bol majstrom šachovým v Juhošlávii. Nevedia, z čoho sú obvinení. Kňazi hovoria: To ani bolševici nerobia. Tí sú bezohľadní, aj zabijú, keď to má cieľ alebo príčinu, ale aký cieľ majú Američania s tým Olegom? Prečo ho zbili tak, že asi zomrie a akú cenu má, keď po takej bitke prikývne na všetko? Teraz budú biť otca a brata a my sme bezmocní. To všetko musí sa svet dozvedieť. Mám obavy, že kňazi pod dojmom týchto vecí ešte si zhoršia položenie - aj naše. V takej nálade rodia sa vo svojej poníženosti krásne chvíle a opakujem si Puškina:

„V minutu žizni trudnuju tesnitsja l' v serdce grust' Odnú molitbu čudnuju tvieržu ja naizust'.

Jest' sila blagodatnaja v sovzučji sloz živych, I dyšit nepoňatnaja sviataja prelest' v nich.

S duši kak bremja skatitsja, somnenie daleko - i veritsja, i plačetsja, / i tak legko, legko ...“

V takýchto chvíľach len návrat do minulých podvedomí, do modlitby, ako ju babička predriekala alebo ako si ju žmolil, keď sa rodilo prvé dieťa a ty si sedel vo väzení bratislavskom, kým Eržika sama v Košiciach. A hneď preskočí myslou materialistická nádej, že snáď predsa dostaneme niečo na obed a že už jeden ohorok máme odložený dvaja s Lostorferom, čo mi Šerockij odkiaľsi priniesol. Čítame, že SS v Norimbergu dostávajú 2 200 kalórií, ako je predpísané ženevskou konvenciou. Celý tábor im závidí. Dr. Zöldy nazbieral pri drôtených ohradách zeliny, uvaril a dal aj nám po dvoch lyžičkách a tešili sme sa. Darmo

by chcel človek nemyslieť na hlad, nejde to. A fajčiari hovoria, že nefajčiť je práve tak zlé. Keď po 2 dňoch dostane špaček, akoby sa vodky napil - hovorí Šerockij - i hneď som dal paľku tabaku Kvaternikovi aj pre ostatných Chorvátov, ktorý ma obdaril za to nemeckou Bibliou. Teda mieša sa duch s telom podľa večných zákonov, ktorým nemožno zakazovať a od ktorých darmo chceš pieseň, keď je čas kvlenia duše.

„Vy prosite pesnej - ich net u meňa, na serdce takaja nemaja toska.

Kak grustno, kak skučno živiotsja, kak medlenno serdce ustaloje bjotsja...“

Ale to všetko čistí, zošľachťuje - ak sa človek nezlomí a nestane zverom. Bieda je ako rana, ktorá nezabije, tá upevní a dá silnejší úd, silnejší cit, i duchu viac moci a potom si zacituješ:

„Was glänzt ist für Augenblick geboren - Das Edle bleibt der Machwelt umverloren“.

A cítim v túto chvíľu radosť, že som nedovolil preložiť ani Hitlerov Mein Kampf , ani Rosenbergov šialený Mythos do slovenčiny, ba keď to práve odo mňa pre FS žiadali. Šikovne sme sa vyšmykli a zariadilo sa, že ani iní to neurobili. I na Bestovu blbosť v Zeitschrift für Politik o organizovaní Európy si spomínam, ako nám otvorila oči. Na to prišli naše sebedovomejšie prejavy a aj to „zaplat' Pán Boh za Stalingrad“ vo Veľkom Rovnom na Drotárskom dni. A napriek opačnému presvedčeniu priateľov, i Ďurčanského a Čulena, ba zdá sa mi aj prezidenta, nepripustil som, že Karvaš je zradca a trikrát som za vládu zakročil, aby ho prepustili a potom demonštratívne poslal pozdrav jeho žene i gen. Malárovi . To, pravda, neznamená, že som mal niečo s partizánstvom. Naopak, všetko som podnikal proti, len jedno nie: zbytočné vraždenie, čo potom tak šialene robili aj partizáni aj Nemci.

Teraz po rokoch v duši dostávam odmenu v krásnych chvíľach, že som si dovolil prejav proti pripraveným pogromom (napríklad v novembri 1938 v Redoute, keď aj Kirschbaum a Moravčík rečnili) a že som použil: „Ak len jeden život nevinný i nemluvaňa židovského by to malo stáť, aby sme mali veľký a navždy zabezpečený štát, tak nikdy ho mať nebudeme“. Pritom vždy som bol, aj dnes som toho názoru, že židovská vec musí byť vybavená, aby nemohli krčmami a podvodmi ožobračovať dediny, čo robili dobrých 50 - 70 rokov u nás. Sú prirodzení spojenci a kvartýrmachri bolševizmu, a preto cítim, že je správne oddeliť ich od ľudu, pravda tak, ako napríklad teraz oddeľujú Nemcov a Maďarov z ČSR - teda nie tak, ako to Nemci urobili. Keby sme to vedeli, čo dnes vieme, zaiste ani jedného žida by sme nedovolili vyviezť a dať do rúk Nemcom.

I čo som urobil pri návšteve Schmidta... v Novej Bani, čo v Krupine (Himmlerov zákrok proti mne), čo v Nitre. „Každý národ, i poľský i český, má právo na vlastný štát a slobodu“. To všetko je vo mne a svieti to na cestu.

10. augusta 1945

I túto noc celú lejak a ráno tiež, potom vietor. Kútom víchric je nazvaný tento kraj, kde Isar vteká do Dunaja. V celom Bavorsku najprísnejšiu zimu má Deggendorf, alpská klíma a otvorený kraj.

Práca vonku - piesok, štrk sme nakladali a vozili. Až zle prišlo, ist' vedľa kuchyne americkej a cítiť masť, vidieť mäso a biely chlieb a ovocie. Včera tu bol generál, ale do tábora nevošiel, a tak žiadosť metropolitu Palladiusa nemal kto prevziať. Jeho kňazi sú bez seba. Lostorfer, Jeserich a Táby sú chorí na žalúdok, s ľadvinami je zle, aj Dreiner a Kettgen, Fera minule odpadol, hoci on a Marx dostávajú 3 - 4 x toľko čo my a výživnejšie, lebo priamo v kuchyni jedia a okrem toho Fera v bare. Zato sa chvalabohu držím až napodiv. Cvičím dokonca, každý večer a ráno a dvakrát denne nahý celé telo si vyumývam a vydrhnem pri vodovode. Myslím, práve to ma drží. Dobre spím, občasne so žalúdkom, s pľúcami, so všetkým som v poriadku. Cítim modlitby detí a ženy aj ináč - duševne som dobre a rád sa pohrúžim do modlitby, či vidím mračná, či čisté nebo, či východ alebo západ slnka - to všetko je nádherné a vďačný som za to Bohu.

(Pokračovanie v budúcom čísle)

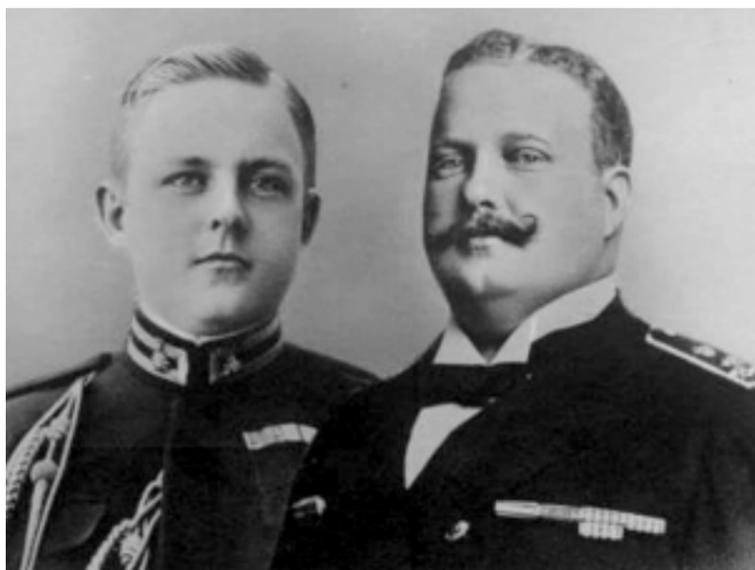
V čase, keď nad Európou prelietajú divé husi, v Portugalsku sú ešte vztyčené na celú žrd' zástavy leta. Nad starými mestami zvonia kláštorné zvony a za dedinami zvonce ovčích stád. Nad Portugalskom s triumfálnymi mestami a pokorným vidiekom; nad Portugalskom s mohutnými riekami Douro a Tajo; nad Portugalskom, ktoré kedysi tvorilo svetové impérium a ktorého jazyk je šiesty najpoužívanejší na svete - len dnes zostalo akoby na okraji Európy a o jeho hrdinoch a o jeho hlboko zakorenenom katolicizme je lepšie oficiálne nehovoriť.

Jedným z týchto zamlčovaných hrdinov je dlhoročný predseda vlády António Salazar de Oliveira (1889-1970), ktorý na niekoľko desaťročí pozdvihol a stabilizoval krajinu a ako jeden z posledných rytierov Európy sa postavil za obranu katolíckej štátnosti. Napriek tomu, že si ho Portugalci zvolili roku 2007 v národnom hlasovaní za „najväčšieho Portugalca všetkých dôb“, médiá i učebnice ho označujú za najdlhšie vládnuceho „fašistického“ diktátora Európy. Tento postoj azda najlepšie vystihuje situácia v Lisabone, kde monumentálny most spájajúci hlavnú časť mesta so štvrtou Almada, premeno-

Kristus nad Portugalskom

Monument Christo Rei nad Lisabonom. Most pod ním, nazvaný podľa A. Salazara, bol premenovaný na most 25. apríla podľa dátumu vypuknutia tzv. Karafiátovej revolúcie. Pri odhalení pamätníka bolo Portugalsko zasvätené Nepoškvrnenému Počatiu Panny Márie.

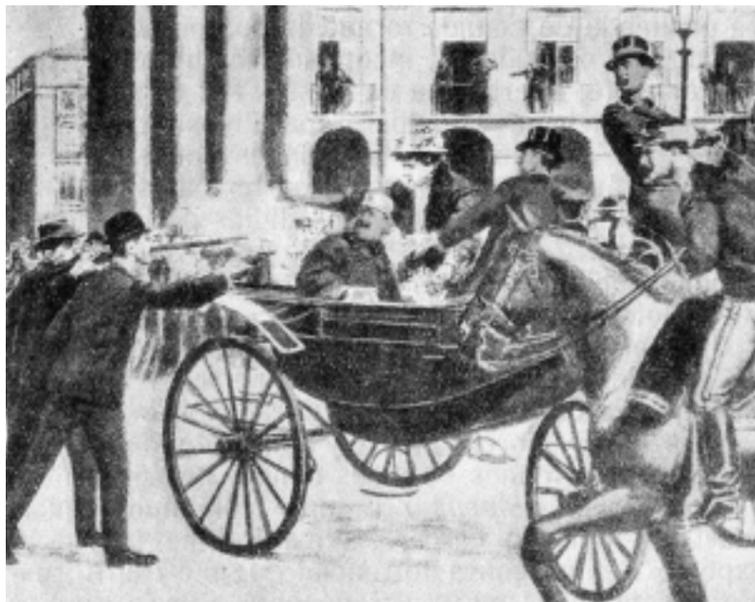

Predposledný portugalský kráľ Karol I. so synom Ludovítom Filipom. Obaja boli zavraždení 1. 2. 1908 na ceste zo zimného sídla do Lisabonu. Vrahmi boli Buíça a Alfredo Costa, aktivista anarchistických a socialistických organizácií, člen lisabonskej slobodomurárskej lóže

Socha Krista Kráľa v Lisabone, postavená Cirkvou po návšteve biskupov Ria de Janeiro.

Pamätník odhaloval António Salazar de Oliveira, predseda portugalskej vlády

Dole: Dobový výjav z atentátu na kráľa Karla I.

vali z Mostu A. Salazara na Most 25. apríla - dňa, kedy v Portugalsku prebehla socialistická Karafiátová revolúcia.

K pochopeniu významu Salazarovho Estado Novo si je však nutné pripomenúť niekoľko faktov z portugalských dejín. História najzápadnejšieho Európskeho štátu, časti Rímskeho impéria a Svätského a Vizigótskeho kráľovstva, bola od prvých storočí nášho letopočtu spätá s kresťanstvom. Vlastne už od prvých desaťročí, keď v Portugalsku pôsobil sv. Peter z Rates, prvý biskup provincie Braga, ktorého na misiu v tejto krajine pri brehu Atlantiku poveril apoštol svätý Jakub Veľký. Odtedy dalo Portugalsko svetu mnoho blahoslavených a svätých, čo zmenili podobu Európy. Spomeňme len sv. Antona Paduánskeho narodeného v Lisabone alebo sv. Jána z

Boha, vojaka z bitky pri Viedni roku 1529 a zakladateľa rádu špitálnikov. Svätosť sa v Portugalsku spájala často i so šľachtickou krvou a Portugalsko vyniesli na nebesia i potomkovia jeho kráľovských rodov. Bola to napríklad blahoslavená Jana z dynastie Aviz alebo svätý Nuno Alvaréz Pereira. Svätý Nuno bol pôvodne vojvodcom, osloboditeľom Ceuty spod moslimskej nadvlády a víťaz bitky o portugalské dedičstvo pri Aljubarrote roku 1385. Na jej pamiatku založil mesto Batalha (bitka) a postavil katedrálu Panny Márie Víťaznej a mnoho ďalších kostolov, ktoré sú dnes gotickými perlamami Pyrenejského polostrova.

Po smrti manželky vstúpil do karmelitánskeho kláštora v Lisabone, ktorý sám založil a do smrti sa staral o chudobných. Medzi jeho pozemky patrili i polia, na ktorých dnes stojí mesateľko Fatima. Keď tadiaľ podľa legendy prechádzal so svojím vojskom, kone samy od seba pokrľakli na mieste mariánskeho zjavenia.

Kontinuita katolíckeho panovníckeho rodu niesla potom až do prvej dekády 20. storočia dynastia Bragança Sabóia Bourbon e Saxe-Coburgo-Gotha. Zámer zbaviť Európu tradičných kresťanských monarchií sa prejavil i v Portugalsku, keď bol roku 1908 zavraždený kráľ Karol I. spolu s následníkom trónu Ludovítom Filipom na ceste zo zimného paláca do Lisabonu. Vrahmi boli Manuel Buíça a Alfredo Costa, aktivista anarchistických a socialistických organizácií a člen lisabonskej slobodomurárskej lóže. Je hodné pripomenúť, že Karol I. zvaný Diplomata alebo Mučeník mal mimoriadne výtvarné nadanie.

O dva roky potom vládu kráľovho mladšieho syna Manuela II. zmietla republikánska revolúcia. Portugalsko sa stalo roku 1910 po Francúzsku, Švajčiarsku a San Marine len štvrtou republikou v Európe. Za šesťnásť rokov trvania prvej portugalskej republiky sa vystriedalo 42 vládnych kabinetov. Po jej nastolení boli zrušené všetky katolícke rády a kongregácie, konfiškované sa cirkevné majetky, počas náboženských sviatkov boli nariadené pracovné dni, cirkevné sobáše stratili platnosť a bol znovu zavedený trest smrti. Keď sa roku 1917 zjavila vo Fatime Panna Mária, polícia chcela šíreniu tejto informácie zabrániť uväznením vizionárov. Preto nečudo, že po rokoch tejto nestabilnej vlády konajúcej v roz-

pore s vierou úplnej väčšiny obyvateľstva, menoval po štátnom prevrate prezident O. Carmona akademika A. Salazara za ministra financií a neskôr roku 1932 za predsedu vlády, ktorým zostal až do roku 1968. Salazarovi sa podarilo stabilizovať krajinu, vytvoril systém korporácií a grémií, ktoré reprezentovali namiesto parlamentu jednotlivé spoločenské stavy a zavedením povinnej školskej dochádzky znížil na minimum negramotnosť v krajine. Salazar pôvodne plánoval obnoviť monarchiu, ale vzhľadom na to, že následník trónu žil od útleho detstva v Anglicku a nerozumel po portugalsky, nebolo možné tento zámer zrealizovať. Salazar žil aj zomrel v zbožnosti len so skromným súkromným vlastníctvom. Pohrebný sprievod z kláštora sv. Hieronyma v Lisabone do rodnej dediny Vimeiro lemovali po celej ceste tisíce ľudí.

Dnes sa teda v Lisabone o Salazarovi mlčí. Jednou z mála spomienok na tohto veľkého štátnika je monument Krista Kráľa týčiaci sa nad štvrtou Almada na druhom brehu mesta.

Podnet na jeho stavbu dala portugalská biskupská konferencia roku 1940 ako poďakovanie Bohu, že zachránil krajinu pred hrôzami Druhej svetovej vojny. Hlavní portugalskí cirkevní predstavitelia však zvažovali túto ideu už roku 1934, keď navštívili Rio de Janeiro s novovybudovanou sochou Krista Spasiteľa nad mestom. Stavbu monumentu odsúhlasil a podporoval premiér A. Salazar a zúčastnil sa aj na slávnostnej ceremónii pri odhalení pamätníka roku 1959. Keď zbor spieval záverečné Tantum ergo, na pódium náhodou vzlietla holubica ako symbol Ducha Svätého z blízkeho pavilónu. Prítomní to považovali za dobré znamenie. Uvedme aspoň niekoľko slov z prihovoru kardinála Cerejeiru: „Súčasný politicko-sociálny pokus vo svete je naozaj hrozivý. Satan sa teší takému publiku, aké nemal nikdy doposiaľ. Ako náš Pán prisľúbil svoje kráľovstvo, tak i satan sľubuje raj človeka na zemi.“ Alebo: „Zabúdajúc na to, že Cirkev je postavená na Skale, ktorú ani brány pekelné nepremôžu, sa mnohí ľudia snažia zaviesť na 'chod dejín' v obave, že s Cirkvou by boli pozadu. Požadujú od nej ak nie verejne, tak v súkromí, aby sa prispôbila modernému svetu. Vo veľkej, ale iluzórnej nádeji dúfajú, že dôjde k dokonalému zmiereniu medzi Cirkvou a svetom, hoci ich pred tým už dávno varoval Apoštol.“ Pri otvorení monumentu na sviatok Zoslania Ducha Svätého 17.5.1959 pred obrazom Panny Márie Fatimskej, bolo Portugalsko zasvätené Nepoškvrnenému Srdcu Panny Márie.

V tieni monumentu na vyvýšenom útese v štvrti Almada počuť, ako cez mohutný most pod sochou Krista hučia autá a pod nimi tečie mohutná rieka Tajo, čo o niekoľko kilometrov vyústi do Atlantického oceánu. Za ním sa už končí Európa. A my sa dívame neobrovskú náruč Krista ako rozprestiera ruky od Moskvy po Lisabon, konat ten fenomenálny priestor, zvaný Európa, ktorý v dnešných dňoch rezignoval na Boha. A vytlačil ho z ústav, z kalendárov i z dejín. A vytlačil ho i z miest a škôl len na ostrovcy kostolov, do srdc pokorných a nad útes v štvrti Almada. Ktorý dodnes pripomína portugalskú Golgotu, no kde nie je Spasiteľ ukrižovaný, ale vzkriesený. Spasiteľ, v ktorého milosrdenstvo veríme a ku ktorému sa utiekame ako kajúnci zločinci: Pane Ježišu, čo stojíš s otvorenou náručou nad Lisabonom, zachráň a prijmi raz i nás do svojho kráľovstva.